Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

FRED. NØRGAARD OG HANS JENSEN

VENSTRES HISTORIE I DANMARK

TIDEN 1837-1937

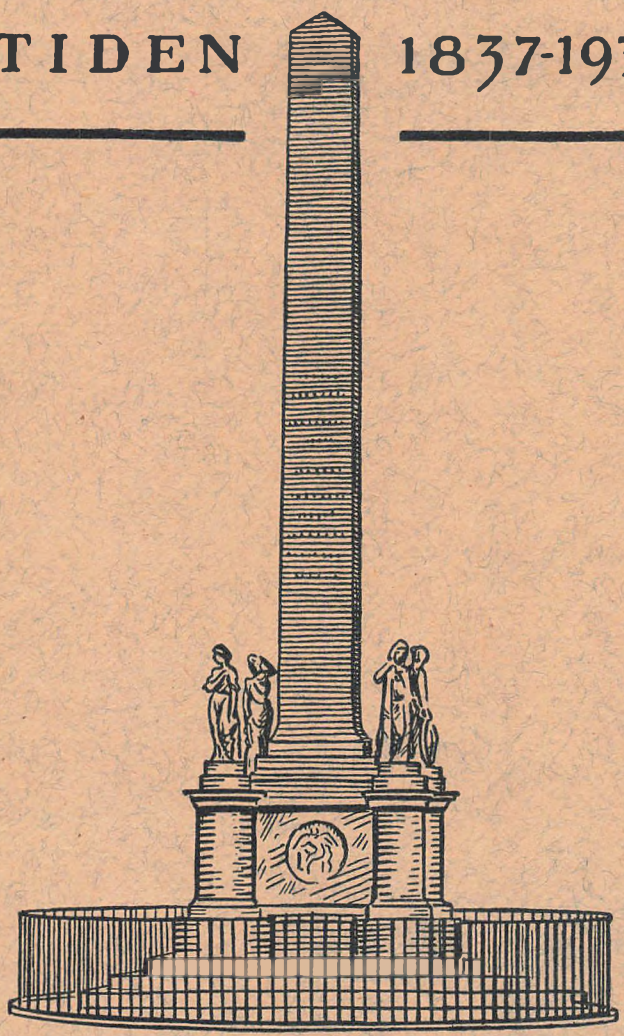

Hefte Nr. 11

KULTURHISTORISK FORLAG

VENSTRES HISTORIE I DANMARK

GENNEM HUNDREDE AAR

VENSTRES HISTORIE I DANMARK

GENNEM HUNDREDE AAR

UNDER REDAKTION AF

FRED. NØRGAARD OG HANS JENSEN

ANDET BIND

ODENSE
KULTURHISTORISK FORLAG
1938

Alle Rettigheder forbeholdes
Kulturhistorisk Forlag
Odense.

J. JØRGENSEN & CO. KØBENHAVN

VENSTRES HISTORIE 1894–1913

Af Fred. Nørgaard

FØRSTE AFSNIT

MÆNDENE

INDLEDNING

Forliget 1894 er en Mærkepæl i Venstres Historie. Forliget delte Venstre, og bitre Ord faldt.

Af de fem gamle Venstreførere havde Holstein-Ledreborg træt forladt Rigsdagen 1890, C. Berg var død 1891, Hørup faldt i 1892 i Køge for P. A. Alberti. Endnu havde to af de fem, Høgsbro og Bojsen, Sæde i Folketinget.

Høgsbro, der var gaaet mod Forliget, men ikke billigede Forligsmodstandernes skarpe Holdning over for det forhandlende Venstre, indtog vel endnu i nogle Aar en betydende Stilling paa Rigsdagen, men hans Indflydelse var dog i Dalen. Andre Mænd traadte i Forgrunden som Førere.

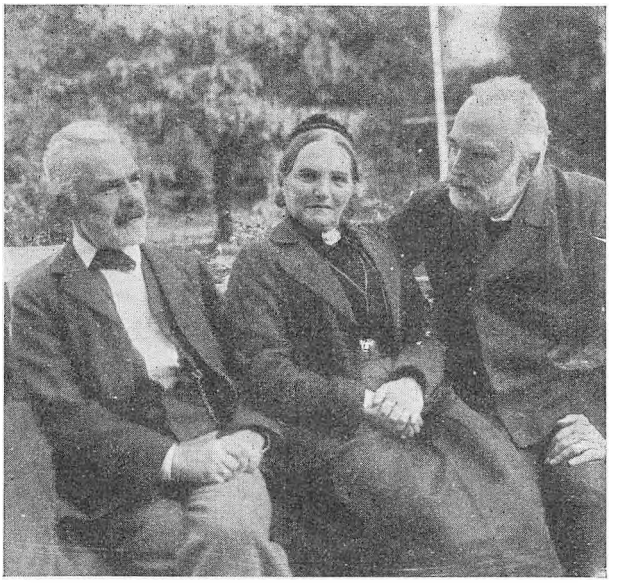

Tre Søskende: P. Bojsen, Fru Jutta Bojsen-Møller, Frede Bojsen.

Naar undtages en kortere Afbrydelse i 1894—95, var Høgsbro Folketingets Formand 1887—1901. Ingen har hidtil i saa langt et Aaremaal beklædt denne Folkestyrets fornemste Tillidspost. Med udpræget Sans for Sparsommelighed varetog Høgsbro Rigsdagens Administration, og med stor Retfærdighedssans ledede han Tingets Forhandlinger og værnede med Fasthed og Takt om dets Værdighed. I nogle Aar var Højremanden Professor Matzen Landstingets Formand samtidig med at Høgsbro var Folketingets. Korte og brede af Skikkelse var de begge. Naar man saa dem Side om Side, kunde de minde om to overhuggede Kæmper.

Forliget satte Punktum for Frede Bojsens forende Magtstilling. Han bevarede sit Folketingsmandat endnu i nogle Aar og stod stadig som Fører for sin Gruppe. Han havde siden 1869 repræsenteret Stegekredsen, men ved Valget 1901 traadte han tilbage.

Efter sin Afgang deltog han ikke mere i aktiv Politik. Da hans Partifælle og Ven Klaus Berntsen i 1910 blev Konsejlspræsident, og et tingvalgt Landstingsmandat blev ledigt, tilbød Regeringen Bojsen at indtræde i Landstinget, men han sagde Nej dertil, skønt ogsaa Frederik VIII personligt rettede Henvendelse til ham herom.

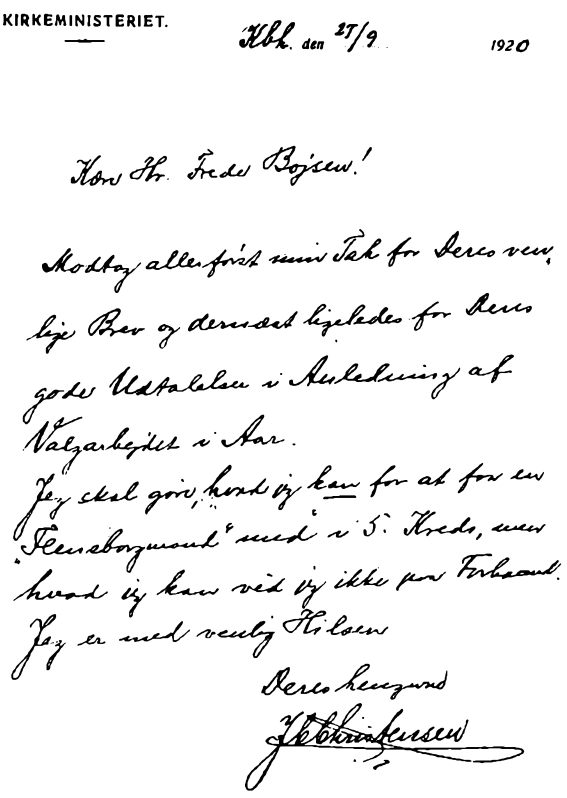
KIRKEMINISTERIET.

Kbh. den 27/9 1920

Kære Hr. Frede Bojsen!

Modtag allerførst min Tak for Deres venlige Brev og dernæst ligeledes for Deres gode Udtalelser i Anledning af Valgarbejdet i Aar.

Jeg skal gøre, hvad jeg kan for at faa en „Flensborgmand" med i 5. Kreds, men hvad jeg kan ved jeg ikke paa Forhaand.

Jeg er med venlig Hilsen

Deres hengivne

J. C. Christensen

Faksimile af Brev til Frede Bojsen fra J. C. Christensen.

Bojsen boede nu Aaret rundt paa det skønne Rødkilde og deltog i Højskolearbejdet der. Et Par Aar var han Forstander for Højskolen. Ofte søgte hans nærmeste politiske Venner, især Klaus Berntsen og N. Nergaard, hans Raad i afgørende politiske Situationer. Hans politiske Meningsfæller var ham hjertelig hengivne, og ogsaa paa politiske Modstandere øvede hans fine og uegennyttige Personlighed nu som før en særegen Tiltrækning. De, der besøgte ham paa Rødkilde, vil altid bevare Mindet om hjertelig Gæstfrihed og Samvær med en Mand, for hvem de kun kan nære Højagtelse.

Ogsaa J. C. Christensen, der saa bittert havde bekæmpet Forliget, følte personlig Sympati for Bojsen. J. C. Christensen ændrede ikke sin Opfattelse af Forliget, men Manden Frede Bojsen satte han Pris paa. Da Bojsen fyldte firs, modtog han følgende Telegram fra J. C. Christensen: »Modtag min Lykønskning, Hilsen og Hyldest«. Ogsaa det ovenfor gengivne Brev fra J. C. Christensen viser, at der var venlig Forbindelse mellem de to Modstandere i 1894. Det

samme viser et Par Ord i et Brev af 28. Juni 1922 til Frede Bojsen fra Landstingsmedlem, Frk. Marie Christensen, Søster til J. C. Christensen. Hun takker for Venlighed og Gæstfrihed under et Ophold paa Rødkilde og siger dernæst: »Jeg mindes med Glæde Deres milde og forstaaende Udtalelser om fordums Kampfæller og Modstandere. Jeg var især glad ved Deres Udtalelser om min Broder; jeg bragte ham Deres Hilsen, og han blev øjensynlig glad ved at modtage den.«

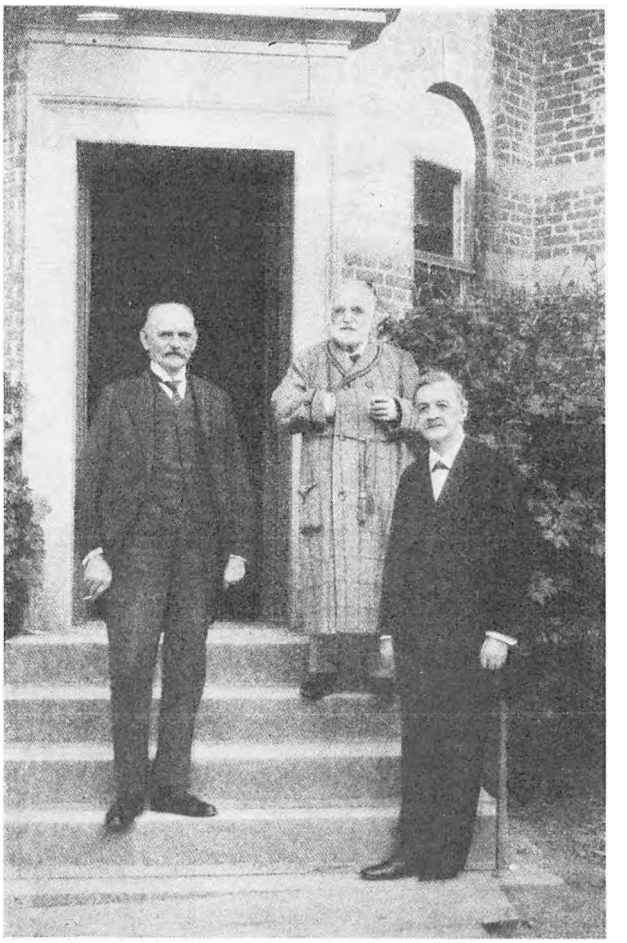

Tre Venner: N. Neergaard, Frede Bojsen, Kl. Berntsen.

Efter sin Afsked med det politiske Liv levede Bojsen stille, hvortil ogsaa et vaklende Helbred tilskyndede ham. Kun en sjælden Gang forlod han Rødkilde. Det skete saaledes i 1914, da han som Valgmand afgav sin Stemme ved Landstingsvalget i Næstved. Han syslede med historiske Emner, navnlig med Møens Historie. Han foretog omfattende Arkivstudier, og hans Værk: »Af Møns Historie« I—IX (1909—26) er baade præget af Grundighed og af selvstændig historisk Opfattelse. 1921 fik Bojsen Fortjenstmedaillen i Guld. Han døde 4. December 1926.

Ligesom Bojsen i Aarene efter Forliget i Sammenligning med Tiden før Forliget levede en tilbagetrukken Tilværelse i Rigsdagen, saaledes traadte ogsaa andre af Forligets Mænd ind i Skyggen. Det gælder saaledes N. Neergaard og Klaus Berntsen. Men der kom Dage, mange Aar efter, da de to kom i Forgrunden. En Skildring af deres Liv vil senere blive givet. Men inden de Mænd, som nu fik politisk Medbør, præsenteres, skal der tegnes et Billede af en anden af det forhandlende Venstres bedste Mænd, Harald Holm. Han døde, inden Mænd af hans Parti overtog Førerpladserne.

Harald Emil Larsenius Holm blev født i vort første Frihedsaar, d. 19.

April 1848. Han stammer fra et lille Hjem paa Christianshavn. Hans Fader var Musiker, spillede om Sommeren i Tivoli og om Vinteren i et Teater i Lille Kannikestræde, »Kalkhallen« hed det i daglig Tale.

Sønnen blev sat i »Det forenede Velgørenhedsselskabs Drengeskole«. En af Lærerne dèr, cand. teol. W. Jacobsen, tog sig med Forkærlighed af den opvakte og lærelystne Dreng og blev alle Dage hans faderlige Ven. Og han og andre af Skolens Lærere underviste den unge Holm til Studentereksamen uden Vederlag.

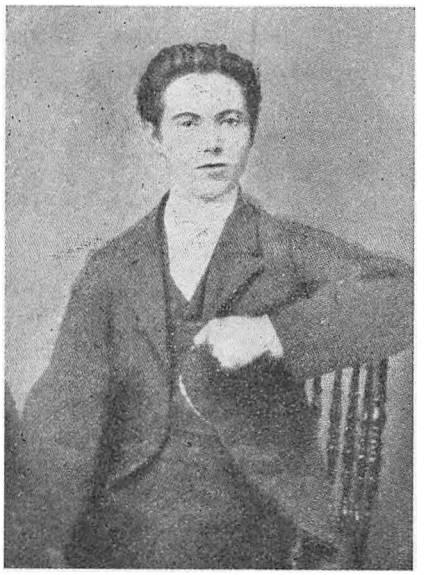

Harald Holm som 20-aarig Student.

Holm blev Student 1867. Allerede tidligt fulgte han med levende Interesse Dagens Politik. Han var Tilhører hin Dag i Landstinget i 1866, da Grundtvig holdt sin store Forsvarstale for den almindelige Valgret. Og han sad ivrigt lyttende paa Tilhørerpladsen i Folketinget den 27. Juli, da den afsluttende Forhandling om den reviderede Grundlov fandt Sted. Han hørte her Chr. Krabbe, Tscherning og Høgsbro tale mod den priviligerede Valgrets Indførelse.

Allerede i sin Ungdom kom Holm i Forbindelse med grundtvigsk Aandsliv. Paa en Sommerrejse 1867 besøgte han Højskolerne i Vallekilde, Askov og Testrup og Kolds Højskole i Dalum. Navnlig Bekendtskabet med den ejendommeligste Højskolemand af alle, Christen Kold, fik stor Betydning for ham. Tre Somre i Træk besøgte Holm hans Skole.

I sine Studenteraar blev Holm Huslærer i Sofus Høgsbros Hjem og underviste her bl. a. den senere Politiker Svend Høgsbro. Gennem Høgsbro fik han Forbindelse med Grundtvig, hans Hjem og Vartov Kirke. Ofte læste han højt for gamle Grundtvig. Han fik sit Hjemsted i grundtvigske Kredse og var alle Dage en trofast Forkæmper for de grundtvigske Frihedstanker paa Kirkens og Skolens Omraade.

1875 tog Holm teologisk Embedseksamen. Men allerede da havde han i flere Aar været Medarbejder ved Høgsbros »Dansk Folketidende«. Han knyttedes end stærkere end før til Høgsbros Hjem, da han 1874 blev forlovet med Datteren Gudrun, med hvem han indgik Ægteskab 1877.

Tidligt viste han udprægede Evner som Taler og Debattør. Tiden var poli-

tisk meget bevæget, og helt naturligt følte den unge Holm sig draget mod det offentlige Liv. Ved Aprilvalget 1876 stillede han sig i Kertemindekredsen. Han blev ikke valgt, men hans Deltagelse i Vælgermøderne henledte paa gunstig Maade Opmærksomheden paa ham. Et halvt Aars Tid efter Aprilvalget skulde der være Udfyldningsvalg i Verningekredsen. Holm fik nu Opfordring til at stille sig her op sagde Ja dertil. Ved Valget den 11. Oktober blev han valgt med 981 Stemmer mod Højremanden, Gaardfæster Niels Andersens 408. Han var da kun 28 Aar gammel og Folketingets yngste Medlem.

Holm sluttede sig under alle Delinger i Venstre til den Bojsen-Høgsbroske Fløj. Men let var det ikke at komme i Arbejde. De ældre Folketingsmænd havde næsten Hævd paa at være Ordførere. Længe varede det dog ikke, inden man lagde Mærke til ham. Nogle Indlæg i Forhandlinger om Skole- og Kirkespørgsmaal viste, at der var Kræfter i den unge Mand. Men først 1888 fik han dog Sæde i Partiets Bestyrelse.

I Agitationen ude i Landet blev han derimod stærkt benyttet. Hans saglige Indsigt, hans Veltalenhed, der var præget af Varme og Lune, og hans Slagfærdighed gjorde ham i høj Grad egnet til at føre Ordet ved de store Kampmøder, som Firsernes bevægede politiske Aar var saa rige paa. Og han sparede sig ikke. I Aaret 1885 talte han ved ikke mindre end 100 Møder, det følgende Aar endog ved 150.

Da Forligspolitikken indledes, stod Holm helt og fuldt paa Bojsens Side. Og mere og mere fik han en fremskudt Stilling. Han blev Medlem af Finansudvalget og var en af dets Ordførere 1892—95. Ogsaa i andre vigtige Udvalg havde han Sæde, og i nogle Aar var han Statsrevisor.

Han stemte for Forliget 1894 og forsvarede det med stor Varme ved Møder rundt om i Landet. Hans politiske Veje skiltes da fra Sofus og Svend Høgsbros.

Efter Valget 1895 blev hans Indflydelse i Folketinget ringere. Han mistede sin Stilling som Statsrevisor. Folketinget bød ham da mindre Arbejde end før. Han søgte Forstanderstillingen ved Jonstrup Seminarium, men blev forbigaaet. Han var en flittig Skribent, skrev mange Bladartikler og udsendte en Række Smaaskrifter (1884—1901), hvori han omhyggeligt redegjorde for Rigsdagsarbejdet og sit Partis Politik. Han var 1878 Medstifter af Københavns Højskoleforening og ledede fra 1887 Højskolehjemmet i Helgolandsgade, hvor Foreningen havde Lokaler. Her samledes Ungdom fra By og Land, og her havde

Holm en betydningsfuld Gerning og var i høj Grad skikket til den. Ogsaa ved Oprettelsen af Københavns Valgmenighed var han virksom.

Hans politiske Arbejde var præget af hans Stade inden for det grundtvigske Aandsliv. Blandt den lange Række af Politikere, der har gaaet i Grundtvigs Skole, indtager han en fremtrædende Plads. Om Forholdet mellem Kristendom og Politik udtalte han engang i et Foredrag: »De Kristne maa ikke forlange at herske i det borgerlige Samfund. De maa nøjes med at tjene, at tilbyde deres Tjeneste som danske Borgere; thi de Kristne har noget at yde i Politiken, hvis deres Kristendom er ægte. De vil altid hævde opad til, at man bør adlyde Gud mere end Mennesker, og nedad til at følge Samvittigheden, trofast mod Sandheden. I enhver kristen Politikers Bryst vil det lyde: Bevar dig som Menneske! Hellere falde end svigte Sandheden! Gik der en Smule Politiker tabt, et Menneske blev dog bevaret! I de afgørende Øjeblikke betyder det noget, at Rigsdagsmanden fatter sin Beslutning for Guds Ansigt«.

Harald Holm.

I Rigsdagsaarene efter Forliget var hans Indflydelse som tidligere nævnt ringere end før. Men i Forhandlingerne om Skole- og Kirkespørgsmaal tog han ofte Ordet. Han var en overbevisningstro Talsmand for de grundtvigske Frihedskrav og talte herom med stor Kraft og Klarhed. Men hans Deltagelse i Debatterne herom vil der blive Lejlighed til at omtale senere under Fremstillingen af den almindelige politiske Historie.

I Manddommens Aar, kun 55 Aar gammel, døde Harald Holm. Den 28. Januar 1903 talte han i Folketinget varmt og indtrængende om Indførelse af almindeligt borgerligt Ægteskab. Det blev hans sidste Tale. Nogle Dage efter blev han syg af Bughindebetændelse, og den 9. Februar døde han. Paa Rigs-

dagens Krans til hans Baare var sat følgende af Herman Trier forfattede Indskrift:

Hans Livsløbs og hans Tales Tekst
var Folkelivets sunde Vækst.

J. C. CHRISTENSEN

Af den nye Tids Mænd efter Forliget var J. C. Christensen ganske afgjort den betydeligste. Hans Navn er ofte nævnt i Slutningen af dette Værks første Bind. Allerede i Halvfemsernes Begyndelse indtog han en fremskudt Stilling, men først efter Forliget kommer dog ret hans Tid. De følgende Aartier prægede han den politiske Udvikling paa afgørende Maade.

Det vil da være naturligt at give en kort Skildring af hans Liv til den Dag, da han tog Sæde i Folketinget. Allerede i hans Ungdom og første Manddomstid skimter vi de Karakteregenskaber, vi senere finder fuldt udviklede hos den store Politiker.

Da J. C. Christensen og hans Hustru fejrede deres Sølvbryllup i 1904, formede en af Gæsterne sin Lykønskning ud fra Ordene i Ingemanns »Valdemar Sejr«: »Til Sejer og Lykke blev Volmar fød.« J. C. Christensen rejste sig da straks og sagde: Lad os ikke glemme de næste Linjer, vi maa have hele Verset:

»Til Sejer og Lykke blev Volmar fød,
men sorgløs Mand har ej levet,
og Lykken kan vendes om til Nød:
I Stjernerne staar det skrevet.«

Med større Ret kunde J. C. Christensen have anvendt dette Vers nogle Aar senere, da Albertikatastrofens Ulykke ramte ham. Han oplevede baade Sejrens lyse, men ogsaa Modgangens tunge Dage. Og hans personlige Kraft og Styrke var ikke mindst i de mørke og bitre Stunder.

For mange stod J. C. Christensens Livsbane som et Eventyr. Og det kunde synes eventyrligt, at en bondefødt Landsbylærer blev Rigets Styrer, fik Sæde i Kongens Raad, hvortil kun Godsejere og Embedsmænd hidtil havde haft Adgang. Sandt er det, at Heldet nu og da fulgte ham. Efter Bergs Død stod en Plads ledig. Han blev Politiker i rette Tid, og hans Evner mødtes med

Tidens Krav. I saa Henseende kan det nok siges, at en Lykkestjerne fulgte hans Bane.

Men ellers er det jo Hemmeligheden ved J. C. Christensens hurtige Stigen til stor Magt og Indflydelse, at den Mand sjældent kom sovende til noget. Som ung Folketingsmand arbejdede han sig til Bunds i saglige Spørgsmaal, erhvervede sig en Viden større end de flestes. Og Tillid vandt han, for hans Ord var for Guld at regne. Mere end eventyrlig Lykke og Held var det da hans Flid, hans politiske Evner og hans Troværdighed, der efter Forliget førte ham frem paa Førerpladsen. Han blev hurtigt sit Partis anerkendte Leder. Og da Venstre overtog Regeringsmagten var det en Selvfølge, at han maatte have en Plads i det nye Ministerium. Og Aar kom, da han var Landets mægtigste Mand.

Men Lykken kan vendes om til Nød. Albertiulykken i 1908 ramte ham haardt. J. C. Christensen, der var Hæderligheden selv, personligt, økonomisk og borgerligt, der var uegennyttig i al sin Færd, aldrig stræbte efter at drage personlig Fordel af sin Stilling som Politiker, fik Sæde paa Anklagebænken. Og her er der snarere Grund til at tale om Eventyr. For det var helt eventyrligt, saa megen Styrke og Kraft han i de Dage ejede til at bære Modgangen.

Først fulgte ham Held og Lykke, siden, da han stod i Spidsen for Landets Regering, indtraf Ulykken. Men den slog ham ikke ned. Der kom andre Dage, rige paa Arbejde og Paaskønnelse, og ved hans Død følte vel alle, at et stort Menneske, et Slægtsleds største Politiker var gaaet bort.

Jens Christian Christensen var Vestjyde som C. Berg. Baade paa fædrene og mødrene Side stammer han fra Selvejerbønder. Han er født paa en Hedegaard i Paabøl i Hoven Sogn den 21. November 1856 som den ældste af ni Søskende. Tidligt maatte han hjælpe til med Gaardens Arbejde, men lidt Tid blev der dog altid til Læsning. Og allerede i sin Barndom havde han Lyst til Bogen. Mange Bøger havde Hjemmet ikke. Men Biblen stod paa Hylden. I den læste han, og navnlig dens historiske Skrifter optog ham stærkt. Men den Bog, der især blev hans Barndoms kæreste Læsning, var Danmarks Krønike af Saxe Runemester fordansket af N. F. S. Grundtvig.

Hjemmet hørte vel ikke til de fattigste. Men Flothed kendtes ikke. Det var ikke fine Retter, der stod paa Bordet, men jævn Bondekost, Grød og Grød igen, Kartofler og Flæsk, salt Fisk og Kartofler. Kaffe blev der kun budt paa Søndag Morgen. Med denne Luksus forholdt det sig saaledes:

Først drak Forældrene og hans Mormoder Kaffe. Saa blev der slaaet Vand paa Kanden, og Tjenestefolkene kom ind og fik Kaffe. Atter toges Vandkanden i Brug, og saa var det Børnenes Tur.

En streng Opdragelse fik J. C. Christensen. Ofte glemte han Paabud og Formaninger, livlig Dreng som han var. Og enhver Glemsomhed efterfulgtes af Straf. Men han tvivlede aldrig om sine Forældres Kærlighed, og Straffen avlede da aldrig Bitterhed i hans Sind.

Gammeldags Fromhed og Gudsfrygt prægede Hjemmet. Naar Moderen om Aftenen havde faaet Børnene til Sengs, bad hun Fadervor med dem, og dertil føjede hun saa et Vers af den gamle Vægtersalme:

Nu skrider Dagen under,
og Natten vælder ud.
Forlad for Jesu Vunder
vor Synd, o milde Gud.
Gud Fader os bevare,
de store og de smaa,
hans hellige Engelskare
en Skanse om os slaa.

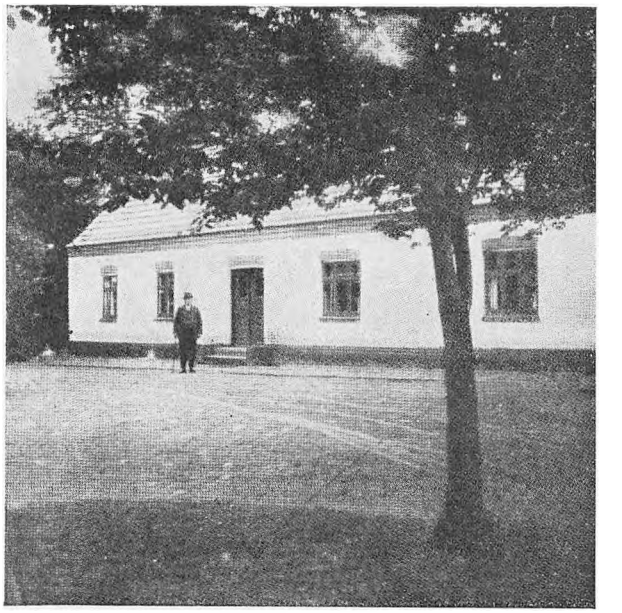

Stuehuset i Paabøl.

Dette Vers vedblev altid at være J. C. Christensens Yndlingsvers.

Allerede 8½ Aar gammel kom Jens Christian ud at tjene. Der kunde jo nok blive Arbejde til ham hjemme paa Gaarden. Men hans Fader mente, at Børn havde godt af at komme ud blandt fremmede i en tidlig Alder. Den ældste Søn fik da i Foraaret 1865 Plads som Hyrdedreng hos Jens Mikkelsen paa Bjerremose Mark i Horne Sogn ved Varde, et Par Mil fra Paabøl. Fra Foraarstide til Mikkelsdag opholdt han sig her og var ikke hjemme en eneste Gang i den Tid. Hans Husbond og Madmoder var gode Folk, Maden var sund og rigelig, men Arbejdsdagen var lang. Klokken fire om Morgenen begyndte den. Han gik kun i Skole en halv Dag om Ugen om Sommeren, men hver Dag om Vinteren. Enkelte Stunder til Læsning kunde en Hyrdedreng nok faa, og til hans Udrustning, da han drog i Tjeneste, hørte da ogsaa — foruden Tøj, Træsko, en splinterny Lommekniv, et Lommeur o. l. — Balslevs Bibelhistorie og Lærebog, en Tavle og en Skrivebog. Hans Løn for Sommeren

var 10 Rigsbankmark, et Pund Uld og et Par nye Træsko med Krammer; i Tilgift fik han et Fjerdingkar »sjældent gode Kogeærter til Udsæd«.

Ved Mikkelsdagstide kom hans Bedstemoder for at hente ham. De gik de to Mil til Paabøl, og da de kom til Gaarden, løb Jens Christian foran ind i Stuehuset for at finde sin Moder. Der er nu forløbet 60 Aar siden hin Dag, skriver han i sine Erindringer, og over 46 Aar siden min Moder døde, men endnu kan jeg se hendes lysende Ansigt, da hun tog imod mig.

J. C. Christensen staaende ved en Graapoppel, hans Moder plantede omkr. 1850.

Den følgende Sommer røgtede han Faar paa den store Hede, der hørte til hans Fødegaard. Men igen syntes vel Faderen, at Sønnen havde godt af at komme ud blandt fremmede. I et Par Aar, 1867—69, opholdt J. C. Christensen sig hos en Farbroder, der var Lærer i Esby paa Helgenæs ved Ebeltoft Vig. Her skulde han gaa i Skole og hjælpe til med Arbejde i Stald og paa Mark. Han glædede sig til det nye, han skulde se. Den lange Rejse skulde foregaa med Heste og Vogn. Der var ingen Muligheder for at rejse med Jernbane. Den vestjydske aabnedes først otte Aar efter, og den østjydske fra Aarhus og Sydpaa var endnu under Bygning i 1867. I en stiv Vogn med to Agestole hængende i Læderremme foregik Rejsen. Baade hans Fader og Moder var med. Der blev gjort Ophold et Par Steder, sidst paa Horsensegnen, men derfra til Esby blev Turen taget i et Træk. Det var en Nats og en Dags Kørsel med kort Ophold et Par Gange, at Folk og Heste kunde bede.

Farbroderen var en ualmindelig dygtig Lærer. Med Liv og Lyst gik Arbejdet i Skolen. Om Sommeren var J. C. Christensen kun i Skole to Halvdage om Ugen. Køerne fik da Hovedparten af hans Tid. Han nød det herlige Friluftsliv, og Leg og Lystighed sammen med de andre Hyrdedrenge fulgte med. Men heller ikke Læsning forsømte han. Aarene i Esby gav ham i mange Maader en Udvikling forud for sine jævnaldrende.

Ved Novembertide 1869 var han igen hjemme i Paabøl. I Foraaret 1871

blev han konfirmeret af Pastor Rambusch i Sønder Omme. Vinteren forud havde han to Gange om Ugen vandret den to Mil lange Vej til Konfirmationsforberedelse. Ogsaa Landstingsmand Jørgen Pedersen blev konfirmeret af samme Pastor Rambusch, da denne var Præst paa Fyn. Da de to Politikere senere mødtes paa Rigsdagen, talte de nu og da sammen om deres Konfirmationsforberedelse, som de begge mindedes med Glæde.

Efter Konfirmationen deltog J. C. Christensen i Bondearbejdet hjemme paa Gaarden. Og det kedede ham ikke, siger han. Men han fik dog en lille Bestilling, der interesserede ham mere. Et af Sognets Landpostbude blev syg, og en Sommers Tid gik J. C. Christensen i hans Sted og tjente sig mangen god Skilling ved Bud og Kommissioner, som Folk paa hans Rute gav ham at besørge. Desuden hjalp han en Købmand i Hoven med at føre Regnskab. Det gav altsammen Afveksling fra Bondearbejdet.

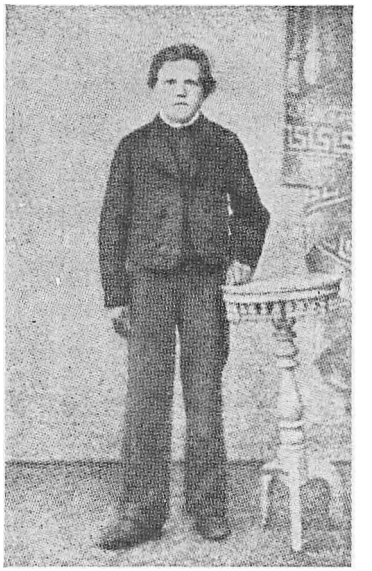

J. C. Christensen som Konfirmand.

Knapt 16 Aar gammel blev J. C. Christensen antaget som Hjælpelærer ved Hovedskolen i Hoven. Han fik ingen Løn, men frit Ophold hos Degnen, Kr. Kristensen, der siden oprettede en Skole i Hoven for Vinterlærerinder. Vinteren 1873—74 var J. C. Christensen Biskolelærer i Knaplund i den nordlige Del af Hoven Sogn, og den følgende Sommer drog han til Fyn for at se, hvordan Undervisningen gik for sig i de fynske Friskoler, som han havde hørt en Del om. I tre Maaneder opholdt han sig hos Friskolelærer Kr. Videbæk i Drigstrup ved Kerteminde og ligeledes i tre Maaneder hos Friskolelærer Knud Rasmussen i Sødinge. Han kom i Forbindelse med det grundtvigske Aandsliv, som stærkt rørte sig paa Fyn. I Ryslinge hørte han Vilhelm Birkedals varme og aandfulde Forkyndelse. Han deltog i et stort Møde i Rønninge-Søgaards Skov, hvor mange Sønderjyder, som gæstede Fyn, var til Stede. Han traf den glade Folkesanger Morten Eskesen. Og paa Fyn overværede han for første Gang et politisk Møde. Det var i Nyborg. Her hørte han bl. a. C. Berg, Klaus Berntsen og Lars Dinesen tale.

Sommeren paa Fyn gav ham da et stærkt Indtryk af den grundtvigske Bevægelse. Han slugte, hvad han kunde faa fat paa af Læsning. Og hans Lyst til at blive Lærer øgedes mere og mere.

Ogsaa hans Ophold paa Grundtvigs Højskole paa Marielyst ved København paavirkede ham i grundtvigsk Retning.

Mens han opholdt sig paa Fyn, saa han i en Avis en Kundgørelse om fire halve Fripladser paa Grundtvigs Højskole. Han søgte og fik en af dem. Han opholdt sig da Vinteren 1874—75 paa Grundtvigs Højskole. Undervisningen begyndte 15. Oktober, men forskellige Forhold gjorde, at han først kunde møde et Par Dage efter.

Meget fornøjeligt fortæller han om sin Højskolevinter. Han sejlede fra Odense til København og kom til Skolen hen mod Middag. Snart kaldte Klokken til Middagsmad, og han glædede sig, for sulten var han. Middagen bød paa Blodpølse. Men J. C. Christensen naaede kun at faa et lille Stykke for sin Del, og han saa langelig efter, om der ikke kom mere. Men der kom ikke mere, og værre var det, at de Dage, der blev budt paa Blodpølse, var det eneste Ret. Snart var Pølsen spist, og Forstander Grove spurgte, om alle var færdige. Da han havde faaet bekræftende Svar, sagde han: Skal vi saa takke Gud for Mad. »Jeg har aldrig«, siger J. C. Christensen, »været saa lidt oplagt til at takke Gud, hverken før eller efter den Dag«. Han føjer dog til, at iøvrigt var Kosten paa Skolen baade sund og tilstrækkelig.

Forstander Grove var ikke nogen livlig Taler, men hans historiske Foredrag var gode og paalidelige, og de tiltalte J. C. Christensen saa meget, at han gav sig i Lag med at udarbejde en hel Danmarkshistorie. I »Danske Samfund« i Ravnsborggade, hvortil Eleverne havde fri Adgang, hørte han Foredrag, bl. a. af Pastor Rørdam, Professor Rasmus Nielsen og N. J. Termansen. Hver Søndag var han i Kirke, næsten altid i Vartov. Efter Gudstjenesten besøgte han Museer; navnlig Nationalmuseet optog ham stærkt. Han syntes at se Danmarks Historie vokse frem for sine Øjne, naar han vandrede derinde. En enkelt Gang overværede han en Forhandling i Folketinget.

Hans Højskoleophold blev meget frugtbringende for ham. Skolen er forlængst flyttet til Lyngby, siger han i sine Erindringer, men, føjer han til, dens Sang lever:

Langt mere værd end det røde Guld,
det er sin Gud og sig selv at kende.

J. C. Christensens Lyst til Lærergerningen blev yderligere øget i hans Højskoletid. Et Par Maaneder efter dens Slutning opholdt han sig i sit Hjem og

deltog i Arbejdet der, men sidst i Maj 1875 holdt han sit Indtog paa Gedved Seminarium.

Fra nu af blev hans Ophold i Paabøl kun Feriebesøg, men gode Minder bandt ham til hans Hjem. I 1874 gik et Par af Gaardene i Paabøl over til et Aktieselskab, og en Del af den tilhørende Jord blev beplantet. J. C. Christensens Fader købte Ager og Eng fra en af Gaardene og byggede en ny Gaard Øst for Aaen. Og J. C. Christensens Fødehjem blev overtaget af Aktieselskabet, hvis Stiftere bl. a. var Greverne Frijs-Frijsenborg og Schulin, Tølløse, samt Generalkonsul Pontoppidan, Hamborg. Aktiekapitalen var 48.800 Kr. De tilhørende Hedestrækninger blev beplantede, og der blev indkøbt mindre Stykker Hede, som ogsaa tilplantedes, ialt 657 Hektarer.

Den Plantage, som her voksede til, rummede mange Minder for J. C. Christensen. Det var hans Barndoms Hede. Hans Fødegaards Stuehus bevaredes i det væsentlige. Ogsaa det, Haven og Aaen talte til ham med Mindets stærke Røst. Med stor Kærlighed omfattede han sit Fødested, den fattige Hedegaard. Den Tid kom, da hans økonomiske Forhold tillod ham at købe nogle af Aktierne. Han vilde gerne føre Ejendommen tilbage til Slægtens Eje. Efterhaanden købte han de tre Fjerdedele af Aktierne, men kunde saa ikke komme videre. Han kunde ikke skaffe flere Penge, og nogle af Aktieejerne ønskede ikke at sælge. Da traadte hans Venner hjælpende til. Uden at J. C. Christensen vidste noget derom, blev de sidste Aktier købt, og den 7. Aug. 1924 overrakte Repræsentanter for Venstre i hele Landet ham disse Aktier som Gave. Atter var Slægtens Gaard i Slægtens Eje. »Jeg er dybt taknemmelig derfor«, sagde J. C. Christensen, »man kunde ikke have valgt at give mig en smukkere og mere kærkommen Gave«.

Sidst i Maj 1875 drog J. C. Christensen som nævnt til Gedved. Den Gang var der ikke noget, der hed Optagelsesprøve eller sligt. Han gik lige ind i Klassen, uden at nogen kendte hans Forudsætninger for at følge med.

Seminariets Forstander var P. Bojsen. Han ejede en forunderlig Blanding af poetisk og praktisk Sans. Han var en Mester til at fortælle om store historiske Begivenheder og skildre ledende Personligheder. Altid var hans Foredrag malende og vækkende. Hans Undervisning var altid livlig og interessant. »Undervisning maa aldrig blive kedelig«, sagde han, »et kedeligt Menneske bør ikke blive Lærer. Lad ham blive Natvægter, hvis han kan holde Øjnene aabne ved den Bestilling.«

J. C. Christensen følte sig altid i Taknemmelighedsgæld til P. Bojsen. Mange Aar efter talte de sammen ved et politisk Møde i Tarm; de tilhørte hver sin Venstregruppe, men J. C. Christensen kunde ikke ret faa sig til at slaa løs paa sin Modstander. Og Bojsen havde det nok paa lignende Vis. Efter Mødet var der da ogsaa en Vælger, der sagde: »Det var der ikke noget ved, I stod jo og roste hinanden«.

Af Seminariets Lærere satte han især Pris paa Niels Lindberg og Martin Kristensen. Lindberg var residerende Kapellan i Kattrup, Ørridslev og Tolstrup med Bolig i Gedved. Han underviste i Religion paa Seminariet, og hans Undervisning var stærkt præget af hans kristne Frisind. Ofte kom J. C. Christensen i hans Hjem. Han var levende optaget af at høre Lindberg fortælle om den kirkelige Kamp mod Rationalisterne og Samvær med Grundtvig og andre af Tidens Stormænd. Lindberg ejede en sjælden Samling af gamle Mønter. Han gav J. C. Christensen Lyst til at samle paa lignende gamle Pengestykker. Gangbare Mønter har jeg aldrig haft megen Evne til at samle paa, sagde J. C. Christensen engang, men derimod nok paa aftjente Mønter.

Ogsaa Martin Kristensen omtaler J. C. Christensen med stor Taknemmelighed. Og Tiden paa Seminariet stod altid for ham i det skønneste Lys. Det var en Skole for Livet, siger han. De, der udgik derfra, betragtede sig ikke som færdige, naar de havde faaet deres Eksamen, men de havde faaet Lyst til at gaa videre.

Ogsaa Kammeratskabet gjorde Seminarietiden til en lykkelig Tid for ham. Naar man rejste fra Seminariet, siger han, »var man næsten syg af Længsel efter Kammeraterne«. Men det fornøjelige Samvær med de andre unge tog ogsaa meget af hans Tid. Det kendtes, da Eksamen stod for Døren. Han tog den 1877. Han havde haabet paa første Karakter; men naaede kun tæt op dertil. Det var en Skuffelse. Men et Held for mig var det, siger han, for det lærte mig, »at saakaldet Begavelse ikke gør Sagen klar, naar man vil naa noget. Der skal Arbejde til, og denne Lærdom har jeg holdt fast ved siden den Tid.«

Sit første Lærerembede fik J. C. Christensen i Vinding ved Holstebro. Her underviste han ved to Biskoler. Hidtil havde han færdedes i grundtvigske Kredse. Nu mødte han en stærk Indre Missionsbevægelse. Det kom ikke til Brud mellem ham og Missionsfolkene. Han gik med til deres Møder. Han følte sig nok undertiden stødt over et eller andet, men erfarede, at deres Kristendom var dem en Hjertesag, som hans var det for ham.

At J. C. Christensen i sin Ungdom og første Manddom var stærkt grebet af grundtvigsk Aandsliv, er der ingen Tvivl om. Det ses ogsaa deraf, at han 1885 under Navneskjulet Paabøl udgav et lille Skrift om Trosbekendelsen. Lang er Titlen. Den lyder saaledes: »Her er en lille Bog, som handler om: Vor Daabes Pagt eller hvad vi skulle tro til Salighed. Skrevet for Menigmand af Paabøl.« Men Grundtvigianer i Ordets almindelige Betydning tør J. C. Christensen ikke kaldes. Øjensynligt fjernede han sig, som Aarene gik, fra den grundtvigske Livsanskuelse, som i hans Ungdom greb ham saa stærkt. Et Præg af det, han i de unge modtagelige Dage oplevede, bevarede han dog altid. Men i Aarenes Løb tog han mere og mere Stade uden for de kirkelige Retninger. Og han var ikke i sine senere Manddomsaar Tilhænger af de udprægede kirkelige Frihedskrav, som mange af Grundtvigs Venner ønskede gennemført. Selv vilde han vel have sagt, at han var Lutheraner, andre vil føje til: en from gammeldagstroende Lutheraner. Herom vidner hans Bøger: »Naar Klokkerne ringe« (1918) og »Ad Kirkesti og Kirkevej« (1928), som han udgav paa sine ældre Dage.

Efter Tiden i Vinding var J. C. Christensen Lærer i Uhe, senere i Tamdrup ved Horsens, og 1886 kom han som Lærer til Stadil ved Ringkøbing.

Her faldt J. C. Christensen vel til. Han var en usædvanlig dygtig Lærer og vandt baade Børnenes og Forældrenes Tillid. 1888—91 var han Sogneraadsformand.

Men snart begyndte det politiske Liv stærkt at fange hans Opmærksomhed. Allerede i sin Seminarietid begyndte han saa smaat at interessere sig for offentlige Forhold. Men da Provisorieaarene kom, forlod han Tilskuerpladsen og tog aktiv Del i det politiske Røre.

J. C. Christensen deltog i det Erobringstogt, som 1889 gik til Ærø og Lolland i den Hensigt paa disse Øer at slaa til Lyd for Venstres Sag. Redaktør Emil Bojsen (Broder til Peter og Frede Bojsen) var Togtets Ophavsmand. Dampskibet »Faaborg« sejlede den 14. Juni fra Fredericia med omtr. 40 Venstremænd om Bord. Blandt Deltagerne var Emil Bojsen og to andre Redaktører, Hans Jensen, »Sorø Amtstidende«, og Vilhelm Lassen, »Aalborg Amtstidende«, desuden Højskoleforstander Grønvald Nielsen, Seminarielærer Martin Kristensen og som nævnt J. C. Christensen. Navnlig paa Lolland saa Højre med megen Frygt hen til denne Vikingefærd og dens Følger. »Vestlollands Avis« skrev, at disse Venstremænd vilde nedbryde »Respekten for Ægteskabet

og Forældremyndigheden, Agtelsen for Religionen og Opretholdelsen af Ejendomsretten.« Søndag den 16. Juni holdtes der en Række Møder paa Lolland. »Og uden Følge blev denne fornøjelige Tur ikke«, har J. C. Christensen engang sagt, »ved næste Aars Folketingsvalg erobrede vi Maribokredsen.«

En og anden begyndte nu at tænke paa at faa J. C. Christensen til Folketingsmand. Man vidste, at han var Tilhænger af Bergs Politik og ivrig Modstander af de Forligsforhandlinger, der førtes i Rigsdagen.

Ringkøbingkredsens Folketingsmand, M. P. Christensen, stod paa Forligsmændenes Side. Men mange ønskede en Bergianer i hans Sted. J. C. Christensen fik da Opfordring til at stille sig. Men han sagde først Ja, da han fik en skriftlig Opfordring fra en Række Vælgere i alle Kredsens Sogne. Venstrevælgerforeningens Formand, der boede i Stadil, var oprindelig mod at opstille J. C. Christensen. Grunden hertil var ikke af politisk Art, men Stadil vilde nødig give Afkald paa den dygtige Lærer.

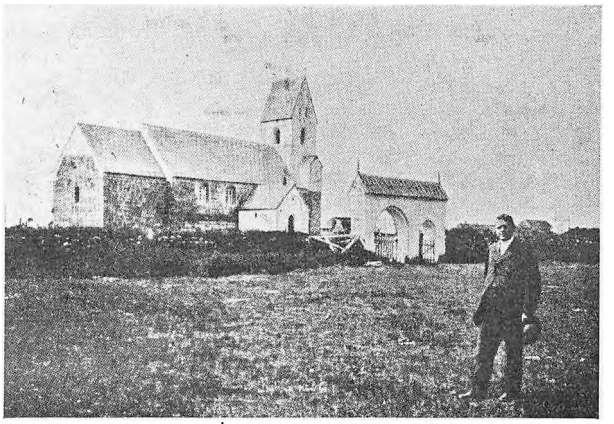

J. C. Christensen foran Stadil Kirke.

J. C. Christensens Svar paa Opfordringen, dateret Stadil Degnebolig 29. August 1889, fandtes i »Ringkjøbing Amts Dagblad« for 31. August.

Denne hans første Henvendelse til Ringkøbingkredsens Vælgere er et talende Dokument, ejendommelig for ham baade som Politiker og som Menneske. Den lød saalebes:

»Til Venstrevælgerne i Ringkjøbing Amts 1. Valgkreds.

Efter at have modtaget den Opfordring fra Vælgere i de forskellige Sogne i Kredsen, som nu er fremkommen og findes i Nr. 197 af dette Blad, meddeler jeg herved, at jeg til det forestaaende Folketingsvalg agter at stille mig som Venstres Kandidat her i Kredsen.

Et Par personlige Bemærkninger skal jeg lade følge denne Meddelelse.

Jeg har altid haft Lyst til at beskæftige mig med Politik, men tillige følt Ængstelse for at stille mig til Valg og det baade for Skolens, min Families og min egen Skyld, hvorfor jeg ogsaa altid har afslaaet enhver Opfordring i den

Retning baade her og andet Steds. Naar jeg tager mod en saadan nu, da sker det trods denne Følelse, dels fordi Opfordringen stadig er kommet igjen med større Styrke, men mest fordi, at det kommer mig for, at jeg ikke længer har Ret til at sige Nej.

Kernen i vor politiske Strid nu er, som det saa tit er sagt: »Herremanden op og Bonden ned!« Dette ser jeg paa med Sorg; thi ikke blot er jeg en Bondes Søn og føler mig selv som Bonde — det to Aars Ophold paa et Seminarium har dog ikke forandret min Natur — men jeg sørger især over, at vi ikke her i Landet er kommen ud over Klassedeling, men endog arbejder os mere og mere ind deri under det nuværende politiske Regimente.

Standsfordomme, Klassehovmod og Eksamensstorhed ere vore Modstandere, og se, hvor de behandle os! Vore Højskoler forfølge de, og Grundloven forvanske de. Give vi efter overfor dem, eller blot dukke Nakken overfor dem, da foragte de os blot dybere derfor.

Derfor tror jeg, at vort Løsen maa være: Hold ud! hold ud! i sejg Modstand mod dette Regimente, indtil Vorherres Tid kommer, og Lykken igjen smiler til Danmark. Først da kan man vente hele Folkets lykkelige Deltagelse i alt, hvad der angaar Landets Vel.

Nu stiller jeg mig altsaa til Valg; om jeg bliver valgt, veed jeg ikke, men bliver jeg valgt, da gaar jeg ind til en Gerning, som er besværlig og i mange Henseender ikke uden Fare for ens indre personlige Liv; mit inderligste Ønske er, at jeg, ligesom jeg nu kan begynde med Bøn, saaledes ogsaa maa faa Naade til at fortsætte dermed og ende med Tak, det tror jeg vil være baade mig og Vælgerne gavnligst.

Om nogen i Sognene skulde have Lyst til at faa mig ud til smaa Sognemøder, da kan det i Løbet af Efteraaret lade sig gjøre for enkelte Tilfælde, naar jeg faar Henvendelse derom i god Tid.

Stadil Degnebolig, den 29. Aug. 1889.

J. C. Christensen.«

J. C. Christensen taler i denne Henvendelse ikke alene til politiske Meningsfæller, men ogsaa til Venner. Fra Begyndelsen af stod han i nært Forhold til sine Vælgere, og dette Forhold varede saa længe han levede.

Den 21. Januar 1890 fandt Folketingsvalget Sted. Kredsens Folketings-

mand trak sig nogle Dage før tilbage, men det moderate Venstre opstillede en anden Forligsmand, Gaardejer A. J. Clausager, der var Folketingsmand for Skernkredsen, men ikke lod sig genopstille der. Han nød stor Anseelse overalt i hele Vestjylland. Kort efter Nytaar 1890 blev J. C. Christensen syg af Influenza, og først den 15. Januar kunde han deltage i et Vælgermøde. Men Kredsens Vælgere kendte ham godt, for han havde tidligere holdt en Del Møder rundt om i Sognene og ogsaa deltaget i et Par større Møder, ved det ene sammen med C. Berg. Ved Valget fik han 1155 Stemmer mod Clausagers 435.

I 34 Aar var J. C. Christensen Ringkøbingkredsens Folketingsmand. Han blev genvalgt i gode og onde Dage. Forholdet mellem mig og Ringkøbingkredsen er et Tillidsforhold saa inderligt som vist ingen Steder, sagde han engang med Rette.

Veltalende i Ordets almindelige Forstand var J. C. Christensen ikke. Der var ikke noget blændende ved hans Fremtræden. Den store Lidenskab ejede hans Tale ikke, det skarpe Vid og den bidende Ironi stod ikke til hans Raadighed. Han talte jævnt, forstandig, klogt og rammende. Han sagde ikke mere, end han ønskede at sige. Og hele hans Fremtræden gav Tillid til hans Personlighed. Hans Besindighed, hans Paalidelighed og Støthed tiltalte den jævne Bondebefolkning. Han var vokset ud af den, og man troede helt selvfølgelig paa ham og fulgte ham. Ved Valgene i Halvfemserne og i 1901 valgtes han ved Kaaring uden Afstemning, senere fik han Modkandidater, men det var kun smaa Stemmetal, de kunde samle. I 1906 prøvede Pastor Morten Pontoppidan at tage Kampen op mod ham. Men han fik kun 144 Stemmer mod 1538. Ringkøbingkredsen var J. C. Christensens Kongerige, og ingen kunde støde ham fra Tronen dèr. Han tog det derfor ikke altfor højtideligt, naar en Modstander mødte frem og angreb ham stærkt. Ved et Møde var den radikale Dr. Eduard Larsen tilfældigt til Stede. J. C. Christensen talte, og Dr. Larsen sad og blev gal i Hovedet og bad om Ordet. I en lille Times Tid nedsablede han Venstre og J. C. Christensen og mente sagtens, at Kredsens Folketingsmand skulde faa nok at gøre med at svare. Da Dr. Larsen var færdig, betraadte J. C. Christensen sindigt Talerstolen og sagde ganske roligt: Ja, nu har vi hørt Dr. Larsen, og jeg vil gerne spørge, om han har mere at sige i Dag. Dr. Larsen svarede, at det mente han nok, at han havde. Derpaa fortsatte J. C. Christensen: »Ja, saa vil jeg slutte Mødet og bringe alle her en hjertelig Tak for den smukke Gave, De gav min Kone og mig til vort Sølvbryllup.

Og skal vi saa ikke synge en Sang, inden vi skilles.« Dermed sluttede Mødet, uden at J. C. Christensen fandt sig foranlediget til at svare Dr. Larsen. At denne følte sig noget flad ved den Behandling, han havde faaet, er ikke at undres over.

Det er da denne støtte og kloge vestjydske Lærer, Christensen-Stadil, som hans Kendingsnavn var i mange Aar, der nu fik Sæde i Folketinget. Han var 33 Aar gammel. Han bar hvidt Slips som sin Fører C. Berg. En og anden smilede vel ved at se ham efterligne C. Berg i dette og i andet. Og ingen anede, at denne Bondeskolelærer gik med Marchalstaven i sit Tornyster. Men snart begyndte man dog at lægge Mærke til ham. Han mødte altid præcis, han forsømte aldrig et Møde, han sad paa sin Plads og fulgte opmærksomt Forhandlingens Gang til Mødets Slutning. Kendt blev det ogsaa, med hvilken Graadighed han gik i Lag med gamle Aargange af Rigsdagstidende og Arkivsager. Mange Aar gik der ikke, før han maatte regnes for et af Rigsdagens mest kundskabsrige Medlemmer. Det gav Respekt.

Snart forstod man ogsaa, at meget af hans Styrke laa i hans Karakter. Han var uegennyttig i al sin Færd. Han kunde med Lethed have samlet sig lønnende Hverv. Han gjorde det ikke. Han vilde staa helt fri af alt saadant. Jyden gik aldrig af ham. Sin Jævnhed og Oprindelighed bevarede han ogsaa i de høje Sale. Og da hans Gerning var endt, da Træthed og Alder meldte sig, forlod han det politiske Liv. Han vilde ikke vandre omkring paa Rigsdagen som et Minde fra gamle Dage. Han vidste bedst selv, naar det var Tid at trække sig tilbage. Og ingen kunde faa ham til at sige Ja, naar han havde sagt Nej. Han vendte tilbage til Vestjylland, hvor han havde Rod, fulgt af alles Beundring, baade Meningsfællers og Modstanderes.

Denne kloge og stærke Mand, runden af Bonderod, prægede mere end nogen anden dansk Politik i tredive Aar.

N. NEERGAARD

Det er sagt, at man kan inddele Politikere i Frakker og Jakker. Frakken er akademisk, fornem, saglig, Jakken folkelig. Neergaard var Frakke. I sin Fremtræden kunde han minde om de Nationalliberales førende Mænd. Der var noget i god Forstand fornemt over Neergaard. Fører i det store Format

blev han aldrig. Meget kan læres, men man lærer ikke at blive Fører. Dertil er man født. Ingen vil finde paa at kalde Neergaard Høvding. Dertil manglede han det store Anlæg og den brede Samfølelse med Folket og ogsaa den Fasthed i Beslutninger, der kendetegner Høvdingen. Neergaard lod sig mere føre, end han førte. Men det vil altid være en Ære for et Parti, at det kan drage en Personlighed af Neergaards Støbning og omfattende Dannelse til sig.

Om mange af Rigsdagens Mænd kan man bruge Ordet Politiker. Om Neergaard siger man hellere Parlamentariker, en Betegnelse, der hæver Stillingen op i et højt Plan. Der var andre, der mere end Neergaard formaaede at gøre sig gældende i Vælgermødernes Larm. Han var ikke Folkemødernes Helt. Men i Folketingets, i Parlamentets Forhandlinger kan kun faa kaldes hans Ligemænd. Ved sin omfattende Viden stod han sikkert i Dagens Arbejde. Hans Foredrag var sagligt, behersket, præget af Klarhed, hans Bevisførelse altid fast opbygget, hans Fremtræden nobel. Han var en Pryd for Folketingets Talerstol. Blev han angrebet paa sin Ære, hvilket ogsaa skete for ham, kunde han værge sig i Ord uden Voldsomhed, men saa vægtigt, at Angrebet blev slaaet ned og ikke mødte frem igen.

I afgørende Tider i vort Folks Historie indtog han Førstepladsen som Regeringschef. I 1932 sagde han, 78 Aar gammel, Farvel til det politiske Liv. Han havde haft Sæde i Folketinget i over 40 Aar. Alle, uanset hvilket Partistade de indtager, vil betegne ham som et af vort Lands største og nobleste Parlamentarikere.

Som Historiker hører Neergaard til vort Lands betydeligste. Han var Historiker af Fag og af Kærlighed. Han betegnede selv Historien som det Fag, der for ham blev »det egentlige udkaarne blandt Videnskabsfagene«. Hans store Værk »Under Junigrundloven« (i to Bind, 978 og 1882 Sider) er et Hovedværk indenfor dansk historisk Forskning. Med Rette, men lidt sent, hædrede vort Universitet ham med den filosofiske Æresdoktortitel ved dets Jubilæum 1929. Og det glædede sikkert Neergaard, at han i sine sidste Aar kunde sætte Dr. phil. foran sit Navn.

Niels Thomasius Neergaard var født 27. Juni 1854 i Ugilt ved Hjørring, hvor hans Fader, Peter Neergaard var Sognepræst. Peter Neergaard stammede fra en thylandsk Bondeslægt, hans Hustru, Julie Eibe, var paa Fædrenes Side af fynsk Bondeslægt. N. Neergaard var da baade af jydsk og af fynsk Herkomst. Selv siger han, at det jydske har været langt det overvejende,

men i adskilligt har han mærket ogsaa den fynske Islæt. Naar undtages de første Barndomsaar og en Tid i Aarhus boede Neergaard saa at sige alle sine Dage i København. Men han siger dog, at han uden nogen Modvilje mod København følte sig mere som Jyde end som Københavner.

Fra danske Præstegaarde er udgaaet mange, der har faaet stor Betydning for dansk Aandsliv, og mange, der har indtaget fremtrædende Stillinger inden for dansk Erhvervsliv. Men af førende politiske Personligheder har de kun skænket os faa. Kun to fremtrædende Venstrepolitikere, Frede Bojsen og N. Neergaard, er født i Præstehjem.

Sognepræsten i Ugilt interesserede sig stærkt for offentlige Forhold. Han var i tolv Aar Medlem af Hjørring Amtsraad og lod sig opstille i Frederikshavnkredsen ved Valget til den grundlovgivende Rigsforsamling, men opnaaede ikke Valg. Derimod repræsenterede han Kredsen 1849—52. N. Neergaard blev opkaldt efter sin Farbroder, Proprietær Thomas Neergaard, der var Landstingsmand 1849—52. Hans to Fætre, Sønner af Landstingsmanden, Proprietærerne Adolf og Eduard Neergaard, havde Sæde i Folketinget, den første nogle Maaneder i 1866, den sidste 1858—66. De stemte begge Ja til den ændrede Grundlov. Neergaard havde da ikke sine politiske Interesse fra fremmede.

Fra sin Barndomstid i Ugilt husker han den tungsindige Biskop P. Chr. Kierkegaard, der var paa Visitats. Den lille Niels Neergaard var da kun 4 Aar gammel. Under en Spadseretur i Præstehaven gik Biskoppen med den lille Dreng ved Haanden og spurgte ham, hvad han vilde være, naar han blev stor, og Drengen svarede: »Biskop«. Da Kierkegaard forundret spurgte ham, hvorfor han vilde være det, svarede Drengen: »Jo, for saa faar man saa megen god Mad.«

Tidligt lærte han at læse. Allerede i Treaarsalderen læste han paa egen Haand og med stor Henrykkelse »Robinson Crusoe« og H. C. Andersens Eventyr. Senere slugte han Ingemanns Romaner, Holbergs Komedier og meget andet. Han fortærede daglig Indholdet af den københavnske Avis »Dagbladet« og fulgte navnlig de udenrigspolitiske Begivenheder. Med »Dagbladet« fulgte en udenrigspolitisk Oversigt paa Fransk, og 6 Aar gammel begærede da den lille Niels Neergaard at lære dette Sprog, saa at han kunde læse den franske Oversigt. Noget af et Vidunderbarn har han da været.

1862 maatte Pastor Neergaard paa Grund af Sygdom tage sin Afsked, og

Familien flyttede til København, hvor Faderen døde 1863. Og »min blide og fordringsløse Moder«, siger Neergaard i sine Erindringer, »blev da den, der med aldrig svækket Kærlighed og Omhu kom til at lede min Opdragelse.«

1864 blev han Elev i Borgerdydsskolen paa Christianshavn, hvor Martin Hammerich og senere Johannes Helms var Bestyrere. Hurtigt og let læste han sine Lektier, saa at der blev megen Tid til anden Læsning. Ogsaa Gymnastik, Svømning og anden Idræt var han stærkt optaget af, og det var ham en Lyst at færdes i Naturen. Sin Kærlighed til Naturen og gavnlig Idræt mistede han aldrig. Selv i sine seneste Aar foretog han i sine Ferier lange Fodture.

N. Neergaard som Student.

Neergaard blev Student 1872. Under sin Konfirmationsforberedelse hos Pastor Rudolph Frimodt var hans Sind kommet i stærk religiøs Bevægelse. Han var en flittig Bibellæser, og det faldt ham da naturligt at vælge Teologien som Studium. Men Læsning af Søren Kierkegaard og anden Paavirkning førte ham senere fra Teologien og fra Kirkelæren. Dette berøvede ham dog ikke det religiøse Grundlag for hans Livsanskuelse og heller ikke hans Agtelse for de troende Kristnes Overbevisning.

En Tid studerede han med stor Iver østerlandske Sprog. Han opgav dog dette som Embedsstudium, men siger i sine Erindringer, at han ingenlunde fortryder, at han ofrede megen Tid paa de gamle Sprog og den Aandsverden, de aabnede for ham.

Efterhaanden blev Historien hans Hovedstudium. I Foraaret 1878 indstillede han sig til Magisterkonferens, men blev syg af Overanstrengelse og senere i Sommerens Løb angrebet af en heftig Tyfus, der bragte ham Døden nær. Men næste Foraar i April tog han Magisterkonferens i Historie.

Allerede paa dette Tidspunkt havde han længe været stærkt politisk interesseret. Han sluttede sig til Venstre — »takket være min Bondeafstamning«, siger han. Han glædede sig, da det forenede Venstre vandt et ganske vist spinkelt Flertal ved Folketingsvalget 1872. Og efter den Tid overværede han ofte som Tilhører Folketingets Møder. Han deltog, endnu ikke 20 Aar gam-

mel, i Jubilæumsfesten for J. A. Hansen i Januar 1874. Hædersgæstens stemningsbevægede Tilbageblik over sit politiske Liv fængslede Neergaard saa stærkt, at han lod Middagens Hovedret gaa sig forbi. Baade J. H. Hansen og C. Berg hilste paa den unge Student, og efter Festen gik han sammen med Peter Adler Alberti, der nylig var blevet juridisk Kandidat, og som han her saa for første Gang, op i den gamle Højrerede Studenterforeningen. De kom i »Kjole og Hvidt« og afgav Beretning for deres faa ligesindede Kammerater, og de nød den Forargelse, som deres Tilsynekomst vakte hos de »gamle«. Ja, Neergaard veg endog ikke tilbage for nogen Tid efter ved et Sold i Studenterforeningen at udbringe et Leve for det forenede Venstre og nød vel de Protester og Fyraab, der lød fra Flertallet af Forsamlingen.

De venstresindede Studenter dannede en politisk Klub »Oppositionen«. Modstanderne kaldte den ofte »Radikalistrup«. Her var Neergaard et meget virksomt Medlem. Han holdt en Række Foredrag, bl. a. om Barnedaaben, Søren Kierkegaard, Georg Brandes og Feuerbachs Religionsfilosofi. Dette Emnevalg afspejler da mere hans aandelig Brydninger end hans politiske Interesser. Men det offentlige Liv optog ham stadig stærkt, og i sene Nattetimer drøftede han Dagens brændende Spørgsmaal i Kammeraternes Kreds.

I April—Maj 1879 opholdt Neergaard sig paa Studieophold i Berlin. Han fik af det danske Gesandtskab overladt et Kort til Diplomatlogen i Rigsdagen, hvor han overværede de spændende Forhandlinger om Bismarcks Toldreform. Debatten gav ham et stærkt Indtryk af Bismarcks kraftfulde Personlighed, og sagligt set blev disse Forhandlinger for ham Indledningen til et dybtgaaende Studium af Told- og Skattespørgsmaal. Og mere og mere blev det ham klart, at hans Felt var Stats- og Samfundsspørgsmaal, særlig de økonomiske og sociale. Men han indsaa ogsaa, at hans Viden paa disse Omraader var altfor ringe.

Under sit Ophold i Berlin havde han megen Glæde og Udbytte af at omgaas Georg Brandes, der venligt tog sig af den unge, lærelystne danske Kandidat. Neergaard beundrede Georg Brandes som Skribent og Taler, men hørte ikke til hans særlige Garde. Brandes tog ham nu helt ved Hjerte. Med stor Elskværdighed vejledede han Neergaard i tysk Aands- og Samfundsliv og førte ham sammen med fremtrædende liberale Politikere. Han foretog Spadsereture sammen med ham i »Thiergarten« og lod ham aldrig mærke Afstanden mellem den navnkundige Forfatter og den unge ukendte Kandidat.

Efter Hjemkomsten aftjente Neergaard sin Værnepligt ved Garden. Helt morsomt var det jo ikke, fortæller han i sine Erindringer, at blive sat til at rense Rendestene eller at være Bydreng for Oversergeantens Kone; hun sendte ham afsted med en mægtig Torvekurv paa den ene Arm og en Mælkespand paa den anden. Det kunde være mindre morsomt, især naar han uheldigvis mødte en Dame af sit Bekendtskab. Det var ikke rigtig noget for den 25-aarige Kandidat, der nylig havde holdt til i Diplomatlogen i den tyske Rigsdag og spadseret i »Thiergarten« med Georg Brandes. Men der var andre Oplevelser, der nok kunde være oplivende. Neergaard sad en Dag og læste i en nyudkommen fransk Roman. Den vagthavende Sergeant spurgte, hvad det var for en Bog og bad om at faa den at se, hvorefter han udbrød: »Det er vel nok den stiveste, Nr. 7, at De sidder paa Vagten og læser udenlandske Bøger. De ender Fanden gale mig nok som Krigsminister« — hvilken Profeti gik i Opfyldelse. Ofte var Tjenesten streng og de »Kaserneblomster«, der dengang saa frodigt udgik af visse Underofficerers Munde, havde ikke nogen god Duft, men egentlig Brutalitet var der ikke Tale om. Neergaard kunde med Glæde se tilbage paa sin Soldatertid. Og det sunde Friluftsliv styrkede hans Helbred.

Men han længtes efter bogligt Arbejde. I et Par Aar samlede han sig om sin Forberedelse til den næste Eksamen, den statsvidenskabelige, som han tog 1881.

Og atter drog han ud paa en politisk Studierejse, til Frankrig og England, en ni Maaneders Rejse, under hvilken han fulgte Dagens Politik. Han søgte at faa Indtryk af Arbejderforholdene, han studerede Handels- og Toldpolitik, og ogsaa i Paris og London overværede han Forhandlinger i de parlamentariske Forsamlinger og var Tilhører ved bevægede Vælgermøder. Han hørte Clemenceau — »hverken før eller siden har jeg hørt nogen Taler, der i agitatorisk Styrke kunde maale sig med ham«. — I London fortsatte han sine Studier, og her hørte han Gladstone, der blev hans parlamentariske Ideal.

Skoleforhold laa egentlig uden for hans Studieplan; men han bliver dog optaget af den Skolelov, som blev gennemført under Gladstones første Ministerium, og siger, at »den hele Ordning var præget af Respekt for Forældrenes Bestemmelsesret over Børnene og Hensyntagen til deres religiøse Overbevisning.«

Neergaards vesteuropæiske Studierejse berigede ham med Viden og Indtryk og befæstede ham i høj Grad i hans liberale Grundanskuelse. Og paa mange Maader fik Rejsen Betydning for hans senere Gerning.

Efter sin Hjemkomst fik han en Stilling som Assistent i Statsanstalten for Livsforsikring. Men Arbejdet her kunde ikke fylde hans Tid og Trang. Han blev igen, som han tidligere havde været, Undersøger i »Københavns Understøttelsesforening«. Det var min gamle Kærlighed, siger han. Han havde som sit særlige Omraade Nørrebros »Rabarberkvarter« og fik et dybt Indblik i københavnske Arbejderforhold. Lønningerne var smaa, Boligerne usle, og megen Arbejdsløshed satte tilbage, men ofte maatte han beundre det Heltemod, hvormed forslidte Arbejderhustruer søgte at holde Hjemmet over Vande. De Smaabeløb, Understøttelsesforeningen ydede, kunde nok være en lille Haandsrækning. Men Neergaard forstod, at Staten maatte træde til med Alderdomsunderstøttelse og anden Støtte til Selvhjælp.

Neergaard deltog ikke i Stiftelsen af det radikale »Studentersamfundet«, men det var en Selvfølge, at han blev Medlem og ikke var uvirksom. I dets Aftenundervisning for Arbejdere blev han den ledende og ofrede næsten al sin Fritid paa sit Arbejde her. Igen møder vi da hans sociale Interesser.

Ogsaa litterær Virksomhed optog ham. Han redigerede »Studentersamfundet«s oplysende Smaaskrifter, og 1884 begyndte »Tilskueren« at udkomme med ham som Redaktør. Han knyttede en Række fremragende Medarbejdere til sit Tidsskrift, der snart nød stor Anseelse. Neergaard fik da kun 30 Aar gammel en temmelig fremskudt Stilling.

Men mere og mere drog det politiske Liv ham. Spændingen mellem Højre og Venstre blev stærkere og stærkere og kunde ikke lade en Mand med Neergaards Forudsætninger og Begavelse hensidde som Tilskuer. Han deltog som Taler i adskillige Møder og skjulte jo ikke, at han var Venstremand, i Højres Øjne altsaa en Oprører, og dette voldte ham ofte Ubehageligheder i Statsanstalten, hvor han var ansat. Han maatte staa Skoleret adskillige Gange, og det blev sagt ham, at han spændte Buen for højt. For at staa friere opgav han da i 1884 sin Stilling i Statsanstalten og gik økonomisk en usikker Fremtid i Møde.

Allerede i 1883 havde C. Berg foreslaaet ham at tage en Kandidatur ved det tilstundende Folketingsvalg. Men først da Provisorieaarene kom, og Spændingen mellem Venstre og Højre øgedes, var Neergaard rede til at tage sin politiske Tørn. Han traadte nu mere og mere offentligt frem. Han var virksomt Medlem af den Komité, der ordnede den store Hyldestfest for C. Berg ved dennes Løsladelse fra Fængslet i Juli 1886. Og ved Januarvalget 1887 blev

han opstillet som Venstres Kandidat i Nakskovkredsen, som ved Valget 1884 var bleven taget af Højre. Hans Modkandidat var Ingeniør H. Hammerich, der var vel kendt i Kredsen og ikke nogen ufarlig Modkandidat.

Valgkampen mellem de to Kandidater førtes uden Personligheder og gensidig Nedrakning, hvilket stemmede med Neergaards Natur. Men Tonen blev en lidt anden, da Professor Matzen ilede til som Hjælper for Hammerich. Matzen deltog i et Par Møder, og da han efter det sidste ud paa Natten kørte gennem Nakskov Gader paa Vej til Nykøbing, fulgte ham en Skare af unge Højremænd. Neergaard vaagnede ved at høre dem synge:

N. Neergaard som Rigsdagsmand.

Og ham har Neergaard haanet og traadt
ham under Fod.
Nej, dertil er vor Matzen for gammel
og for god.

C. Berg talte ved et Møde i Nakskov for at støtte Neergaard. I sin Tale anbefalede han paa Rigsdagens Venstres Vegne Neergaards Valg.

Den 28. Januar blev Neergaard valgt til Folketingsmand med 1475 Stemmer mod Hammerichs 1330. Udfaldet vakte stor Opmærksomhed, da Nakskovkredsen var Venstres eneste Erobring ved Valget, medens der i andre Kredse kunde noteres Tab.

Sjældent er en Mand traadt ind i Rigsdagen bedre saglig udrustet og mere kundskabsrig end Neergaard. Han sluttede sig til Rigsdagens Venstre, indtog foreløbig mest en Iagttagers Rolle og talte kun sjældent i Folketingssalen. Han ihukom en gammel Vismands Ord: »Saa mange Taler et nyvalgt Medlem holder i sin første Rigsdagssamling, saa mange Aar vil det vare, inden han faar Indflydelse.« Neergaard fik dog Sæde i flere Udvalg og holdt sin »Jomfrutale« som Ordfører for et socialt Lovforslag.

Neergaard, der oprindelig baade politisk og personligt stod C. Berg nær, bevægede sig efterhaanden over mod Bojsens Forligspolitik, hørte stadig siden til den moderate Fløj af Venstre og blev en ivrig Tilhænger af Forhandlingspolitikken. Men i sin første Rigsdagsperiode helligede han sig især Arbejdet for

en nyttig social Lovgivning. Ved de samvirkende jydske Landboforeningers Delegeretmøde 1890 holdt han Foredrag om sit sociale Program.

Ved Valget i Januar 1890 erobrede Højre igen Nakskovkredsen. Hammerich sejrede med 1606 Stemmer, Neergaard fik 1473. Et Par Aar var Neergaard uden for Rigsdagen, men hans Partigruppe anmodede ham om at deltage i Gruppens fortrolige Forhandlinger om Lovgivningsarbejdet. Han vidste dog nok, at inde er inde og ude er ude, og at den, der staar udenfor, kun vanskeligt vinder større Indflydelse.

1892 fik Neergaard atter Sæde i Folketinget. Han blev valgt i Hørning (fra 1895 Hornslet). 1144 Stemmer faldt paa Neergaard, 1099 paa Bergianeren P. Bjerre, der havde repræsenteret Kredsen siden 1890. Ogsaa ved det følgende Valg, 1895, valgtes Neergaard i denne Kreds, men kun med 33 Stemmers Overtal. Kredsen var da en usikker Kampkreds, og 1898 flyttede han til Ebeltoftskredsen, hvor han blev valgt og genvalgt, til han 1932 trak sig tilbage.

I Oktober 1892 døde »Aarhus Amtstidendes« Redaktør, Viggo Bjørnbak. Neergaard fik da Opfordring til at overtage Ledelsen af Bladet og sagde Ja dertil. I fem Aar, fra December 1892, var han Bladets Chefredaktør. Han opgav sin Stilling som Redaktør af »Tilskueren«.

Neergaard, der hidtil havde haft sin Gerning og sit Hjem i København, tog nu Bopæl i Aarhus, og der kunde nu blive Lejlighed for ham til at træde i Forbindelse med den østjydske Bondebefolkning. Hørup havde engang med et underfundigt Smil spurgt ham: »Sig mig, forstaar De Dem noget paa Bønder?« Nu var der Mulighed for, at den Brist, han her havde, kunde afhjælpes. 1897 vendte han tilbage til København og blev Direktør for et Par Forsikringsselskaber.

Efter sin Genindtræden i Folketinget 1892 valgtes han til Medlem af Finansudvalget og havde Sæde i dette Rigsdagens vigtigste Udvalg i 40 Aar, naar undtages de 11 Aar, i hvilke han var Minister. Sammen med Bojsen arbejdede han ivrigt for det politiske Forlig 1894. Med streng Logik forsvarede han Forliget, men uden den Varme i Foredraget, der undertiden er et mere virkende Forsvar end nok saa mange logiske Beviser.

Ligesom de andre moderate Forligsmænd blev Neergaard efter Forliget trængt i Baggrunden i det politiske Liv. De blev, som gamle Høgsbro spaaede dem, kastede ud »i det yderste Mørke«. Selv erkender Neergaard, at Aarene

efter Forliget var svære. Men hans Tid kom. Han var dog et godt Stykke inde i Halvtredserne, inden han naaede frem til en virkelig fremskudt Stilling.

CHRISTOPHER HAGE

C. Hage tilhørte en rig og anset Købmandsfamilie, og mange af hans Slægt har deltaget i det politiske Liv — Hother Hage, Alfred Hage og Johannes Hage, alle Folketingsmænd, Alfred Hage, en Tid Folketingsmand, senere kongevalgt Landstingsmand og Landbrugsminister. De to første hørte til Centrums, de Nationalliberales, mest ansete Mænd, de to sidste var Højres faste Støtter.

C. Hage begyndte sin politiske Løbebane som liberal Højremand, nærmede sig som politisk Løsgænger Venstre, sluttede sig senere helt til Venstre, var Medlem af Venstrereformpartiet, i sine senere Aar uafhængig Venstremand med stærk Tilknytning til det radikale Venstre, var Medlem af det første Venstreministerium og endte sit politiske Liv som Handelsminister i det andet Ministerium Zahle.

Christopher Friedenreich Hage (1848—1930) var født paa Lienlund ved Nakskov 28. November 1848. Hans Fader var Storkøbmand i Nakskov. Hage blev cand. polit. 1871. Ligesom N. Neergaard studerede han i Udlandet, navnlig i England, og utvivlsomt lokkede en videnskabelig Løbebane ham, men han valgte sin Slægts Gerning, blev Købmand i Nakskov 1875 og tog Grosserer-borgerskab i København 1879.

Allerede 1879 stillede han sig som liberal Højremand i Nykøbing F. mod Redaktør Rasmus Claussen. Paa Tietgens Tilskyndelse foretog han 1880 en Handelsrejse til Siberien for at undersøge Handelsmuligheder for Danmark. 1881 blev han valgt i Københavns 7. Kreds som liberal Højremand, »som en næringsdrivende Borger af vor Midte«, stod der i Opraabet til Vælgerne, og han repræsenterede med en enkelt Afbrydelse denne Kreds til 1903. Han skilte hurtigt sine Veje fra Højres og var 1883 med til at stifte Københavns liberale Vælgerforening. Senere stillede han sig som uafhængig Venstremand i Stubbekøbing 1906 og i Roskilde 1909, men uden at opnaa Valg.

Paa Tinge vakte han hurtigt Opmærksomhed fra alle Sider. En ny Tone lød i Folketinget. »C. Hage og C. Berg, det er som et Møde mellem Kulturen

og Naturen«, er der sagt. Han var formsikker, elegant og klar som Taler, som Neergaard paavirket af engelsk parlamentarisk Talekunst. Ogsaa Ironiens Vaaben kunde han bruge, men tiest var han formfuldendt saglig. Han er en fængslende Taler, skal Biskop Monrad have sagt, da han første Gang hørte ham. Men han var og blev aldrig Fører. Dertil manglede han den Understrøm af Varme, som griber de store Skarer. Han var i fremtrædende Grad Rigsdagspolitiker, ikke Vælgerpolitiker. De store Møder laa ikke for hans Natur. Men i Rigsdagen indtog han en betydningsfuld Stilling med megen Indflydelse. Kun faa ejede saa omfattende Indsigt i finansielle Spørgsmaal som han, og det kom ikke overraskende for nogen, at han blev Venstres første Finansminister.

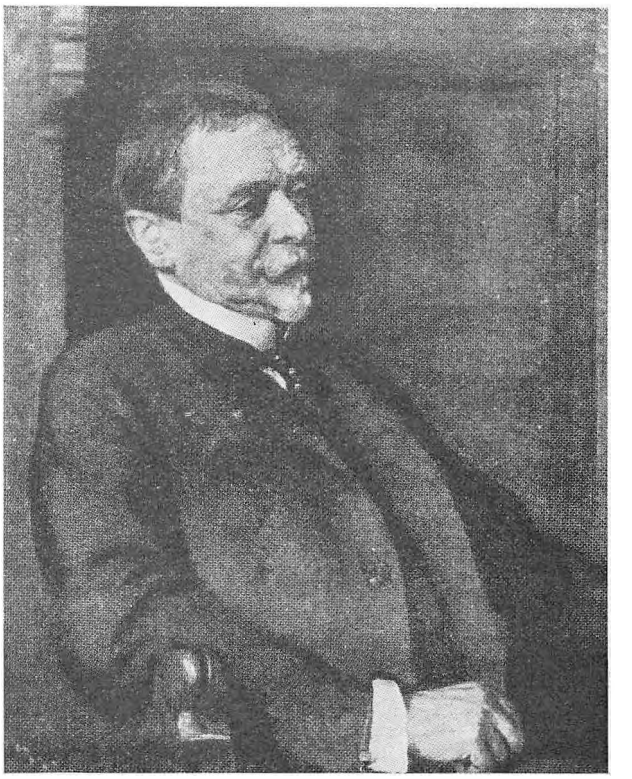

C. Hage.

HERMAN TRIER

Den ideale Borger kunde man kalde Herman Trier, i mange Aar Københavns første Borger, som L. N. Hvidt var det omkring 1848. Han betød mere som Borger end som Politiker. Da han i sin Tid valgtes til Folketingsmand, var det den gode Borger, man samledes om. »For mig«, siger han et Sted, »der var bleven kastet paa Hovedet ind i de politiske Bølger, laa det nær at optræde, ikke som Politiker af Fag, der ønskede at spille en ledende Rolle, men som en Borger, der stilledes paa sin Plads i Rækkerne i Kraft af den gamle græske Sætning, at i farefulde Tider for Landet maa ingen Borger undlade at tage Parti. Og paa det Standpunkt er jeg senere bleven staaende.«

Trier var et af Venstres Formandsemner, ikke for Partiet, dertil var han

ikke Politiker nok, men for Folketinget. Paa dets Formandssæde passede denne repræsentative, rolige og myndige Mand. I nogle Aar indtog han samtidig tre fremtrædendeFormandsstillinger: i Folketinget, i Københavns Borgerrepræsentation og i Forsvarskommissionen.

Herman Martin Trier (1845—1925) er født i København 10. Juni 1845 af jødiske Forældre. Han blev Student 1862, samme Aar som den senere Konsejlspræsident Deuntzer, med hvem han var Klassekammerat. Han blev cand. phil. 1863, studerede Jura, men Studiet interesserede ham ikke. Han levede et stærkt gærende Ungdomsliv. Tidligt læste han Søren Kierkegaards Skrifter, og en sygelig Selvbetragtning var Frugten heraf. Men ud af Gæringen fandt han sit Kald. Derom skriver han i et Brev: »Da var det en Dag, mens jeg stod ene i mit Værelse, da stod med Et et dejligt Syn for min Sjæl. Jeg saa mig selv, langt borte paa et Tagkammer med skraa Væg, og om mig sad en Mængde smaa Drenge og læste og skrev. Der var kun lavt til Loftet, men Solen faldt ind ad Vinduet og spillede paa de smaa lyshaarede Hoveder med sin varme Glans. Og i deres Midte stod jeg selv og hjalp den Ene, talte til den Anden og klappede den Tredje paa Kinden. Og jeg følte Solskinnets Varme lige ind i mit Hjerte; da skete mit Valg. — I Guds Navn, sagde jeg stille til mig selv, mens Taarerene steg op i mine Øjne; jeg følte, at selv i de smaa Kaar og i den ringe Gerning kan Kærlighedens Varme kaste Glans og lægge Rigdom... Og den samme Dag tog jeg fat paa mit nye Kald. Og jeg har endnu ingensinde fortrudt, at jeg gav mig ind paa en Gerning, jeg saa godt som ingen Forestilling havde om. Jeg tror, det var min Personlighed, der fødtes og brød igennem i det Øjeblik.«

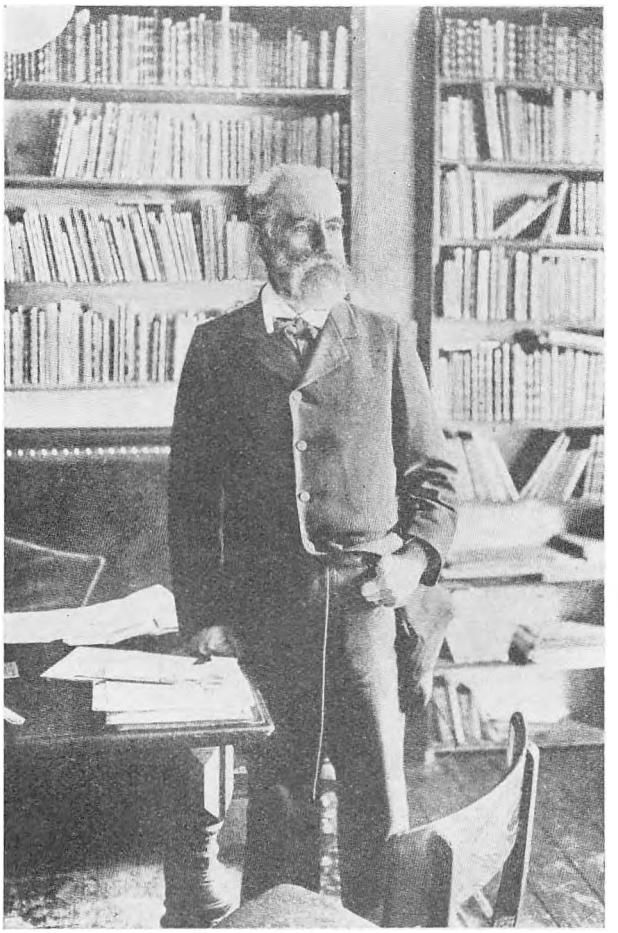

Herman Trier.

Saaledes lyder Triers egen kønne Beretning om, hvorledes Kaldet kom til ham. Han blev Lærer og Opdrager, ogsaa i sine offentlige Virksomhed. I et Brev skriver han: »De kan ikke tro, hvad det er for et rigt Liv at være Lærer.«

Trier studerede Opdragelseslære fra de ældste Tider til Grundtvigs og Christen Kolds. Heinrich Pestalozzi blev hans Ideal som Menneske og Lærer. Han ønskede at tage Magisterkonferens i Pædagogik, men fra Universitetet fik han det Svar, at Pædagogikken ikke havde et saadant Indhold og en saadan Form, at en Magisterkonferens kunde bygges derpaa. Han opgav da Universitetsvejen; hvad Eksamen angik, naaede han ikke længere end til cand. phil. Han var en rig Mands Søn, men ønskede ikke at modtage Støtte fra sit Hjem, som han stod i venligt Forhold til. Indtil han blev omtrent 45 Aar, levede han væsentligt af den ringe Indtægt, hans Timelærergerning gav ham. N. Neergaard kalder ham i sine Erindringer »et af de ypperste Mennesker, jeg har kendt«.

Trier var en saare anset Lærer ved adskillige Skoler. Og han deltog med Iver i Tale og med Pen i Skoledrøftelser. Han udsendte en Række Skrifter, der sjældent bragte ham Indtægt. Han stiftede Tidsskriftet »Vor Ungdom« 1879 og var dets Redaktør i 25 Aar. Han var Medstifter af »Studentersamfundet« og ledede fra 1882 til 1907 dets Arbejderundervisning. Herved kom han til at staa i levende Forbindelse med københavnske Arbejdere. Sammen med bl. a. den socialdemokratiske Agitator A. C. Meyer stiftede han 1889 »Afholdssamfundet« og var dets Formand til 1902.

De politiske Kampaar førte ham ind i aktiv Politik. Han havde i sin Ungdom haft liden Interesse for politiske Spørgsmaal. Men Estrups Regimente pløjede efterhaanden en dyb Grænsefure gennem Landet. Der var kun to Standpunkter: For eller mod Estrup. Trier stod i den voksende Skare, der rejste Modstand mod Estrup.

Ved Folketingsvalget 1884 blev han opstillet i Københavns 1. Kreds. Han alene kunde samle, sagde baade Venstremænd og Socialdemokrater. Trier gav nølende sit Ja. Hans Modkandidat, Højesteretsassessor Chr. Rimestad, var en af Højres ledende Mænd. I tyve Aar havde han repræsenteret Kredsen. Da Trier indbød ham til at deltage i Vælgermøderne, sagde han: »Jeg vèd saamænd ikke, om jeg gider«. Han kom da heller ikke.

Trier holdt sit første Vælgermøde i »Figaro« paa Vesterbro. Han talte mere til Borgerne end til politiske Vælgere. Han fyldte paa Talerstolen, og hans

langt henrullende Stemme naaede ud til Salens yderste Hjørner. Han var Demokrat baade i Tale og Fremtræden. »Ja, men Trier er jo slet ikke saadan en Sjover, som de sagde om ham i Højres Vælgerforening«, lød det midt under Talen nede fra Salen. Senere deltog han i et Møde, hvortil Rimestad indbød. Men det endte med, at Halvdelen af Forsamlingen var paa Triers Side. Ogsaa den Aften havde han Følelsen af, at det var til Borgere han talte.

Valgdagen, den 25. Juni, kom. Trier fik 2141 Stemmer, Rimstad 2039. Da Resultatet forelaa, takkede Trier Vælgerne og udtalte dernæst, at hans første Handling som Kredsens Folketingsmand skulde være at bringe en Tak til den afgaaede Folketingsmand for hans 25-aarige politiske Virksomhed. Trier føjede til, at han vilde ønske, at han, naar han engang traadte ud af det offentlige Liv, maatte have samme Ry for Dygtighed og grundmuret Hæderlighed, som hans Modkandidat havde. Store Menneskeskarer stod uden for Valglokalet, da Trier forlod det. »Jeg glemmer ikke«, siger han, »det Indtryk, det gjorde paa mig og andre, da der i det samme, jeg traadte ud af Porten, dannede sig en bred Vej gennem Menneskeskaren, ad hvilken jeg gik hjemad.«

Ved Valget 1887 faldt Trier for Overretsassessor Florian Larsen, men 1890 tog han Kredsen tilbage og holdt den til 1909. 1910 blev han kongevalgt Landstingsmand, fra 1918 til sin Død var han tingvalgt.

Trier stod Hørup nærmest, men var ikke nogen fast Partigænger. Hans politiske Interesse var stærkt socialt præget. Sammen med de to Socialdemokrater, C. Hørdum og P. Holm, fremsatte han i 1886 Lovforslag om Arbejderboliger og Hjælp mod Arbejdsløshed. Og skønt han var uenig med Bojsen i dennes Forligsbestræbelser, stemte han dog af saglige Grunde for de sociale Love, der var et Led i Bojsens Forligsplaner. Trier forlod efter Valget 1895 sit Løsgængerstade og sluttede sig til Venstrereformpartiet.

Herman Trier i Københavns 1. Kreds, Christopher Hage i 7. Kreds, Overretssagfører Alfred Christensen (valgt 1895) i 3. Kreds, Kommandør Sigurd Bojesen (valgt 1895) i Københavns Amts 1. Valgkreds (Frederiksberg I), Bladudgiver Herman Bing (tidligere Folketingsmand for Bælumkredsen, 1895 valgt i Valby), alle Venstremænd, var et tydeligt Vidnesbyrd om, at Venstre ikke udelukkende var et Bondeparti, som Højre yndede at sige.

Kun den, der inden han fylder 40 Aar bliver Rigsdagsmand, naar frem til de førende Pladser. Der er talende Undtagelser for denne Regel — N. P. Madsen-Mygdal var 47, Sønnen Th. Madsen-Mygdal var 44, da de indtraadte i det politiske Liv — men for mange Politikere gælder den. C. Berg var 35 Aar, da han fik Sæde i Rigsdagen, Frede Bojsen 28, J. C. Christensen 33, Estrup 34, Holstein-Ledreborg 33, Harald Holm 28, Sofus Høgsbro 36, Hørup 35, N. Neergaard 33, Borgbjerg 32, P. Munch 39, Christmas Møller 26, Stauning 33 og C. Th. Zahle 29.

Anders Nielsen var ikke fyldt 28, da han valgtes til Folketingsmand i sin Hjemkreds. Hans Livsbane er noget af et Eventyr: En fattig Husmandssøn, en Vogterdreng fra den jydske Hede fik Plads i Kongens Raad og fyldte den.

Anders Nielsen er født i Tapdrup ved Viborg 30. Maj 1862. Hans Fader, Niels Johansen, ejede en lille Ejendom paa 20 Tdr. Land, mest Hede, som blev opdyrket Stykke for Stykke. Knappe var Kaarene. Den lille Hedeejendom kunde ikke yde nok til Familiens Underhold, og Faderen tog nu og da Arbejde som Tækkemand og Brolægger. Der var 5 Børn, hvoraf Anders var den yngste. Tidligt maatte de tage deres Part af Arbejdet. En stor Dag var det, da Niels Johansen blev kørende, ikke med Heste, det var der ikke Raad til endnu, men med Stude. Studespandet var dog et Vidnesbyrd om Fremgang i Bedriften.

I tre Aar inden sin Konfirmation tjente den yngste Søn hos Gaardejer Anders Jørgensen i Tapdrup. Medens han var Hyrdedreng her, var der en Murer, Niels Johan Thomesen, der byggede for Gaardmanden. Han snakkede med Anders om mangt og meget. Han forklarede ham Forskellen mellem Højre og Venstre og andet fra samme Kant. Denne Murer vakte Anders Nielsens politiske Interesse. Efter sin Konfirmation hjalp han til hjemme til sit 19. Aar, da han gik paa Session og blev udtaget til Garden.

I sin Soldatertid tilbragte han en stor Del af sin Fritid i »Københavns Højskoleforening«, der lededes af Folketingsmand Harald Holm. Gennem Højskoleforeningen fik han et stærkt Indtryk af folkeligt og kristeligt Liv i grundtvigske Kredse. Ofte talte han med Glæde om, hvad han modtog i Højskoleforeningen i sine unge Dage.

Tidligt begyndte Anders Nielsen at nedskrive, hvad der rørte sig i hans

Sind. I hans efterladte Papirer findes ogsaa digteriske Forsøg. Men mest handler hans Optegnelser om politiske Emner. Allerede i en meget ung Alder, i 1877, kun 15 Aar gammel, nedskriver han Betragtninger om den første provisoriske Finanslov og det derefter følgende Novemberforlig. Tidligt vovede han at indsende politiske Artikler til »Viborg Stifts Folkeblad«, men Redaktøren skrev til ham, at det kunde være godt nok med saadanne Artikler, men han kunde gøre Bladet en større Tjeneste ved at sende det lokale Nyheder om Ejendomshandler og brækkede Ben. Dette sidste interesserede ganske vist ikke Anders Nielsen stort, men han skrev dog Smaastykker af lokal Art til Bladet. De politiske Begivenheder optog ham dog især, og han vedblev at skrive om offentlige Forhold. Den 2. August 1884 bragte Folkebladet hans første Artikel af denne Art: »Nogle Bemærkninger om den unge værnepligtiges Forhold som Soldat«. I Begyndelsen stod hans Artikler i Bladets lokale Del, men det varede ikke længe, inden de rykkede frem paa Forsiden. Dette medførte, at de ogsaa blev optaget i andre af de Bergske Blade. Hans Artikler vakte efterhaanden stor Opmærksomhed. Det var ikke helt almindeligt, at en Bondekarl skrev politiske Artikler og kunde gøre det saa dygtigt i et godt og kærnefuldt Sprog. Der var da ogsaa dem, der troede, at Anders Nielsen ikke selv havde skrevet dem.

1885 holdt Anders Nielsen Bryllup med Adolphine Lyngholm. Og nogle Aar efter, 1888, overtog de Husmandsstedet i Tapdrup. Han sled med at opdyrke endnu mere Hede, men stadig fulgte han de politiske Begivenheder med største Interesse. 1885 var han for første Gang med til et politisk Møde, et stort Møde i Rindsholm, ved hvilket bl. a. C. Berg talte. Anders Nielsen følte sig især draget mod Bergs Politik, og det glædede ham efter Mødet at tale med sin Fører. Og Berg fattede allerede dengang stor Interesse for den unge Husmand med det aabne Ansigt og den frimodige Optræden.

I Løvelkredsen, hvortil Tapdrup hørte, var Forligstilhængeren J. A. Thorup valgt. Men der var adskillig Misfornøjelse med hans politiske Stilling. Og nu nærmede Valget 1890 sig. Anders Nielsen stod paa Bergs Side i Modstand mod Forliget. Det vidste man fra hans Artikler i »Folkebladet«. Mand og Mand imellem begyndte man da at tale om ham som Thorups Modkandidat. Og han sagde den 14. Januar 1890 Ja til en Opfordring om at stille sig ved Valget den 21. Januar. I en Programartikel i »Folkebladet« gaar han helt og fuldt mod Forligspolitikken: »Nej og Nej og atter Nej til Provisoriet, uden Afbøjning!«.

Løved-Valget var meget spændende. Der var ikke mindre end tre Venstrekandidater: Anders Nielsen, Thorup og Gaardejer Niels Mousten Sørensen.

Der var ikke stor Forskel paa de to sidstes politiske Stade. Den første kaldte sig Forligsmand, den anden Forhandlingsmand, men alle mente, at mellem de to stod Kampen. Den unge Husmand fra Tapdrup regnede man ikke med som Sejrherre.

Den kortvarige Valgkamp gav ingen Klarhed med Hensyn til Udfaldet. Valgdagen kom og forløb særdeles livligt. Kandidaterne talte og blev anbefalet af deres ordførende Stillere. Thorup havde været virksom Deltager i Forligsforhandlingerne hos Grev Moltke-Lystrup. De førte intet til. Men Thorup havde drukket Grevethe, sagde man. Og midt under Valghandlingen lød det op til ham: »Do sku ett ha drokken den Kop The!«.

Anders Nielsen (omtrent 1890)

Ved Kaaringen var der til almindelig Overraskelse stort Flertal for Anders Nielsen, men skriftlig Afstemning blev forlangt. Den gav Anders Nielsen 784 Stemmer, mere end de to andre Venstrekandidater tilsammen. Højrebladet i Viborg skrev haanende: »Den kommer ogsaa med, som kører med Stude«.

Saa var den unge Husmand, knap 28 Aar gammel, Folketingsmand, Tingets yngste Medlem. En høj og kraftig Mand, lidt robust i sin Fremtræden. Med stor Energi kastede han sig ind i Arbejdet. Berg, der ventede sig meget af ham, vejledede ham i Rigsdagsmaskineriet, gav ham Anvisning paa Bøger og opfordrede ham til at fortsætte sin Skribentvirksomhed i »Viborg Stifts Folkeblad«.

Hurtigt fandt Anders Nielsen sig hjemme i Rigsdagslivet, og baade i Folketinget og i Agitationen ude i Landet begyndte man at regne med ham. Allerede 1892 blev han Medlem af Finansudvalget og havde Sæde her, til han 1908 blev Landbrugsminister.

Han elskede sit lille Hjem i Tapdrup, og naar Rigsdagen ikke var samlet, arbejdede han i Stald og paa Mark. I 1897 kunde han sælge sine Stude og købe et Par smaa Heste, men først, da han blev Minister, kunde han ombytte

dem med et Par store. Mindre og mindre Tid fik han dog til Arbejdet derhjemme. Rigsdagen krævede al hans Arbejdskraft om Vinteren, og om Sommeren optog mange Møder meget af hans Tid. Han var en ypperlig Agitator for Venstre. Ikke alene var han en stor politisk Begavelse, men hans Viden om politiske Forhold blev, som Aarene gik, omfattende og sikker. Modstanderne frygtede hans Udklipsbog. I den stod optegnet mange af deres svage Punkter. Hans Tale kunde være bred og saglig tynget, men han havde ogsaa Evnen til at forme knappe og fyndige Sætninger, der kunde virke med Slagords Kraft. Der kunde i hans ydre Fremtræden være noget haardt og barsk, men de, der kendte ham, vidste, at der bag dette Ydre bankede et varmt og følsomt Hjerte.

Anders Nielsens Hjem (i Forgrunden ses Anders Nielsen).

Anders Nielsen var en af dem, der stærkest prægede vor politiske Udvikling i et Par Aartier efter Forliget.

OLE HANSEN

En kold Vinterdag blev Ole Hansen født. Ruderne var tilfrosne, men — fortalte hans Fader — ved at aande paa den frosne Rude kunde han holde et Kighul aabent til Gaarden.

Dette enkle og klare Billede brugte Ole Hansen et Par Gange for at skildre sin egen Stilling. Han havde i mange Aar været Folketingsmand, i nogle Aar Landbrugsminister, den første Bonde i Kongens Raad, og saa kom Albertikatastrofen. Den satte ikke nogen Plet paa ham, men ramte ham dog haardt. Han traadte ud af det offentlige Liv, og i adskillige Aar sad han ved den frosne Rude »og aandede for at faa et lille Kighul for en Solstraale«. Men atter fik han Sæde i Rigsdagen, nu i Landstinget, og var i en Aarrække, til sin Død (1928), dets Formand.

Ole Hansen er født i Midtsjælland, i Hømb ved Ringsted, 17. December 1855. I sine sparsomme Optegnelser om sit Liv har han givet sin Fader og Moder et smukt Eftermæle. Begge var de dygtige og virksomme Gaardmands-

folk, der drev deres Gaard med stor Flid. Og ligesom mange af Datidens Bønder satte de en Ære i at have deres Gaard gældfri. Hans Moder, siger han, var ualmindelig flittig og sparsommelig. Hendes Arbejdstid begyndte som Regel Kl. 4 om Morgenen (i Vintertiden Kl. 5) og varede gerne til Kl. 9 Aften, og ikke hver Dag blev der Tid til Hvil i Middagsstunden. Gaardens Mejeridrift krævede meget Arbejde af hende og tit blev hun overanstrengt. Hendes Mand fik adskillige offentlige Hverv og kunde da ikke mere som før tage sin Del af det strenge legemlige Arbejde. Det var i de Tider, siger Ole Hansen, da Gaardmændene og Husmandskonerne som Regel havde det nogenlunde let, medens til Gengæld Husmændene og Gaardmandskonerne havde det meget strengt.

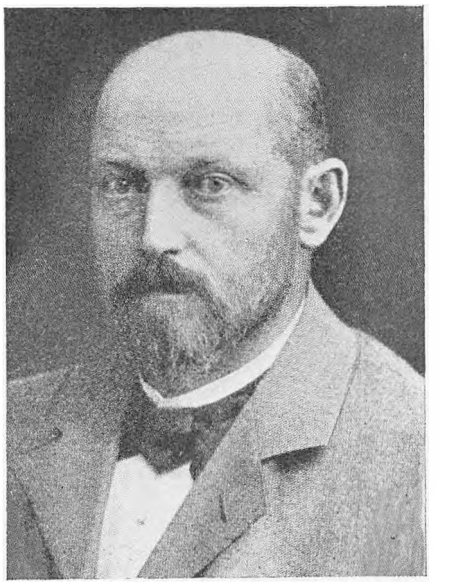

Ole Hansen.

Hans Hjem var ikke stærkt religiøst præget. Sjældent blev kristelige Spørgsmaal bragt paa Bane, men Moderen lærte tidligt sine Børn at bede Aftenbøn.

Ole Hansen deltog allerede i Drengeaarene i det strenge Arbejde med Gaardens Drift. Hans Fader var en Tid Sogneraadsformand, og Sønnen fik sit første Indblik i kommunale Sager ved at hjælpe sin Fader med skriftlige Arbejder. I sin Ungdom var han Elev paa Hindholm Højskole, hvor mange af Sjællands Bønder er blevet dygtiggjorte til at deltage i det offentlige Liv, og senere paa Tune Landboskole, hvor Midtsjællænderen Anders Svendsen var Forstander.

1. April 1879 overtog Ole Hansen en Gaard i Bringstrup og blev kort Tid efter gift. Men et Aars Tid efter mistede han baade sin Hustru og deres førstefødte Barn. Et Par Aar efter indgik han Ægteskab med en Gaardmandsdatter, Hanne Hansen, der blev ham en god Støtte i gode og onde Dage. Hun døde 1935.

Allerede 1883 blev Ole Hansen Medlem af og 1886 Formand for Sogneraadet i Bringstrup-Sigersted, og snart blev hans Navn landskendt. Det var det saakaldte »Mundkurvscirkulære« af 22. April 1885, der gav Anledning dertil. Kultusminister Scavenius forbød i dette Skolelærere at deltage i Agitationen mod Regeringen. Et Flertal af Bringstrup Sogneraads Medlemmer,

blandt dem Ole Hansen, nægtede at fremsende dette Cirkulære til Sognets Skolelærere. De opfattede Cirkulæret som en Retskrænkelse, stridende mod Grundlovens Frihedsparagraffer. Sogneraadsmedlemmerne idømtes da Mulkter, som de nægtede at betale og saa skulde afsone. Den 9. December 1885 blev de mod deres Protest indsat til Afsoning i Ringsted Arrest. De Dagbogsoptegnelser, som Ole Hansen nedskrev i Arresten, viser, at han af ærligt Frihedssind drillede Øvrigheden, det bedste han kunde. De fængslede var berøvet Friheden, men blev iøvrigt godt behandlet og kunde modtage Besøg. Ole Hansen og de andre ønskede at tale med Præsten. Provst Andersen i Ringsted kom ikke selv, men sendte sin Kapellan, Th. Hansen, senere Præst i Præstø og særlig kendt som Astronom, Sol-Hansen, som han da kaldtes til Forskel fra sin Kapellan, der ogsaa hed Hansen. Samtalen mellem Ole Hansen og Kapellanen drejede sig om Lydighed mod Øvrigheden og Edens Betydning. Om de Spørgsmaal vilde Ole Hansen gerne have Besked. Og ikke uden Lune gengiver han Samtalen. Afsoningen foregik af flere Gange med Dages Mellemrum. Ole Hansen glemte ikke let den sidste Gang, han blev afhentet. Han blev ført til Ringsted i lukket Vogn. Inde i den sad Ole Hansen, bevogtet af Politimesteren og en Politibetjent. Ved Vognens Side red to Gendarmer i fuld Oppakning og sagtens ogsaa med skarpladte Karabiner, føjer Ole Hansen til. Aldrig havde han kørt saa herskabeligt, og Optoget vakte fortjent Opmærksomhed paa Vejen til Ringsted, hvor en Flok Gendarmer stod rede som Forstærkning.

Ole Hansen ved sin Gaard i Bringstrup.

Den sidste Dag, Ole Hansen sad i Arrest, valgte Sogneraadet ham til Formand og vedtog samtidig at forlade den hidtil brugte Fremgangsmaade, da Sagen nu skulde afgøres ved Domstolene. Den 15. Januar 1886 samledes omtrent 300 af Sognets Beboere til en Fest for de Sogneraadsmedlemmer, der havde haft Logi i »Struwes Hotel« i Ringsted.

Affæren er ikke uden muntre Enkeltheder. Den aabenbarer ogsaa nogen Stejlhed og Stædighed hos de optrædende. Men mest er den Udtryk for en

sund Retsbevidsthed. Man vilde ikke bøje sig for det Regimente, der havde brudt Grundloven. Ole Hansen kunde ikke nøjes med at være rolig Tilskuer. Han maatte paa enhver Maade modarbejde det herskende System, Provisoriet og alt, hvad der fulgte i dets Kølvand. Bag hans rolige og besindige Fremtræden boede der et Temperament, der, naar Retten krænkedes, kunde blusse op til heftig Modstand.

Hurtigt blev han en af Egnens førende Mænd, baade paa det faglige og det politiske Omraade. Og snart fik han en videre Virkekreds end den hjemlige. I Juni 1890 nedlagde Grev Holstein-Ledreborg sit Mandat som Folketingsmand for Lejrekredsen, og ved Udfyldningsvalget i Juli valgtes Ole Hansen. Han repræsenterede Kredsen 19 Aar til 1909. Han valgtes i Tilslutning til Hørups Gruppe, men allerede i Efteraaret 1890 gik han over til Bojsens Forhandlingspolitik. Han blev Medlem af Finansudvalget i 1892. Ved de afgørende Forligsforhandlinger i 1894 sprang han i sidste Øjeblik fra sammen med P. A. Alberti, og han ikke alene stemte, men talte i bitre Ord mod Forliget.

Nogen stor Taler var Ole Hansen ikke. Men hans Klogskab, hans sindige Ro og hans rolige Arbejdskraft førte ham frem til fremskudte Pladser.

THOMAS LARSEN

Thomas Christian Larsen er Vendelbo og kan følge sin Vendelboslægt et Par Hundrede Aar tilbage. Han er født 17. Februar 1854 i Lendum Sogn ved Frederikshavn. Hans Fader var Smed og Husmand. Hans flittige og fromme Forældre sluttede sig til den grundtvigske Bevægelse, og tidligt fik Sønnen Lov til at følge med til kristlige Møder, og han gik i Skole hos en grundtvigsk Lærer, Fr. Nielsen. Om Sommeren vogtede han Faar paa den store Lendum Hede. Men den Syssel gav Tid til Læsning. Ikke alene læste han Ingemanns Romaner og meget andet, men han lærte sig lidt Tysk og Engelsk i sin Fritid.

Hans politiske Interesse blev tidligt vakt. Allerede 1864, 10 Aar gammel, overværede han et Folketingsvalg. Han blev saa betaget deraf, at han paa Vejen hjem sagde, at han, naar han blev stor, vilde være Rigsdagsmand. Ved Valget 1869 stillede hans Lærer, Fr. Nielsen, sig som Venstremand i Frederikshavnkredsen, og dette øgede naturligvis Thomas Larsens politiske Inter-

esse. Venstre havde da ingen Presse i den Del af Landet, Kundgørelser om Møder maatte ske ved Sedler, der blev bragt omkring. Det blev Thomas Larsens første Agitationsarbejde at løbe omkring med saadanne Sedler, og han kunde ogsaa nok give nogen Besked om politiske Spørgsmaal, for allerede den Gang var han Holder og ivrig Læser af »Dansk Folketidende«.

Han blev Smed som sin Fader, skønt hans Lyst stod til at studere. Han fik dog stadig Tid til Læsning, og navnlig Bøger af historisk og politisk Indhold optog ham stærkt. 19 Aar gammel aftjente han sin Værnepligt som Marinesoldat. Da han blev afmønstret i København, aflagde han Besøg hos nogle nordjydske Rigsdagsmænd, der boede paa Hotel Gl. Avlsgaard. I deres Følge overværede han et Par Møder i Rigsdagen.

Godt 20 Aar gammel indgik han Ægteskab med en af sine Skolekammerater, Marie Larsen -- hun døde knap to Maaneder, før hun og hendes Mand kunde have holdt Diamantbryllup. De fik et Husmandssted paa Glimsholt Hede i Ugilt Sogn, flyttede senere til Hørmested, og som sin Fader var Thomas Larsen baade Smed og Husmand.

Tidligt blev Thomas Larsen Medlem af Sogneraadet og af Venstres Hovedbestyrelse for Frederikshavnkredsen. Han deltog ivrigt i Kampen for at tage Kredsen fra Højre, senere fra det moderate Venstre, hvilket sidste lykkedes 1892.

De politiske Bølger gik højt i de Dage. Og mange af Thomas Larsen Højrekunder forlod ham og flyttede deres Arbejde til en Højresmed. Han havde deltaget i et Møde, hvor bl. a. Berg talte. Da han Dagen efter kom til en af sine Højrekunder for at ordne en Maskine, holdt Højremanden en Tordentale til ham: »Den Berg er jo Deres Ideal«, sagde han, »vèd De, hvad han vil? Vække Oprør vil han. Disse grundtvigske Degne ræber og gylper Politik af sig over hele Landet og vil hjælpe Socialisterne. Gud fri os for at faa dem til Magten. De skulde som en fornuftig Mand lade være med at støtte det Krapyl! Tror De, at De kan være Minister? For jeg tror ikke, at jeg kan.« Thomas Larsen indrømmede elskværdigt, at det sidste havde sin Rigtighed, men det kostede ham hans bedste Kunde. Imidlertid var Højresmeden ikke nær saa dygtig til sit Arbejde som Venstresmeden, og Kunderne kom efterhaanden igen. Og Thomas Larsen fortsatte stadig sit Arbejde for Venstres Sag. Saa godt havde han Hørmested Sogn organiseret, at kun èn Mand blev hjemme paa Valgdagen 1892, og det var en Højremand.